

„De itt csak a sár játszik délibábot”

HELIKON

IRODALMI FOLYÓIRAT

MEGJELENIK KÉTSZER EGY HÓNAPBAN KOLOZSVÁRON
XVI. ÉVFOLYAM 2005. 10. (432.) SZÁM – MÁJUS 25.

ára 10 000 lej

Gy. Szabó Béla: Önarckép; grafikái a 2., 3., 7., 15., 16. oldalon

LÁSZLÓFFY ALADÁR

Felleg a város felett

Annyi minden újra vagy végre kezünkbe kerül. Dicsérőleg el lehet merengni, hogy milyen termékek a kiadók, vagy szerencsére a kereskedelmi és az esztétikai szempontok végre egybe is eshetnek. Most Kuncz Aladár kerül előtérbe posztumusz regénye, a Felleg a város felett kapcsán. Kiadására a Kráter Kiadó szánta el magát, Bágyoni Szabó István utószavával. Kuncz a két világháború közti magyar irodalom egyik zseniális mindenese. Nem is a kitűnő, csak eddig sehol nem olvasható regény tartalmi ismertetése a fő, fontosabb az összefüggésekre koncentrálni. Eleve a korszak, melyben az induló, immár erdélyi irodalomnak elnevezhető részleg működésbe jön. Szerb Antal, az elszórt igazságárvanyatok véglegessé fogalmazója is hangsúlyozza, hogy Erdélyben az irodalom mennyire megint több lett, mint irodalom. Hogy tiszta, eszményi mozzanat lett újból, mint a Kazinczyék kora, és valami belső sugárzás hatja át. Igen, a plató, ahol szervezők, szerkesztők, színházteremtők, Kós Károlyok, Janovicsok, Reményiek előadják múltunk egyik túlélési mutatóját – s ahol mint szervező, szerkesztő, kiemelkedő alkotó ott van, fellép, aztán nagyon röviden lelép, az örök ködbe vész Kuncz Aladár is –, azt is eszünkbe juttatja ilyen redivivuszok nagy háttereként, hogy az erdélyi magyar irodalmat hol lelkendezve felfedezik és meghatározzák, hol éppen hogy erre kényszerítik, elkülönülésre. Ebben a lüktetésben a kevésbé híres Kuncz Aladár-könyv címe szinte jelképes. Mert egy felleg a város, a színhely, a címerközpont: Kolozsvár felett szinte állandó, szinte sosem oszlik, sosem vonul el. Ott van Jósika, Kemény Zsigmond, Bánffy Miklós óta, és azóta fellépő meg lelépő legjobb epikusaink műve mögött, hol vészjelleg, hol gyönyörű kék borult ég alakjában. A Fekete kolostortól merőben különböző nagy hangulati összegezés kapcsán inkább azon érdemes eltűnődni, hogy az írója, Kuncz Aladár mennyire maga is romantikus hős, gránittömbben felejtett, alig bontakozó sötét szoboralak, akiben annyi mindenünk, nemcsak epikai művészetünk egy része is Atlantisszá vált. Milyen különös, hogy senki se hibáztatható, legkevésbé a kultúrák kölcsönös agresszivitására nem kell fogni azt, amit végső soron megtettek, megtehettek egymás ellen, de egyszer, 1849-ben az orosz vasséprével a megsemmisülésbe sepette Petőfit, aztán (bármilyen áttételes ártalommal) a francia nemzetállamiság a nagylelkűség helyett kicsinyesen lágerbe taszította nagy franciarajongónkat. Isten saktáblája felett is ott gomolyognak az ilyen fellegek.

- Szócs István: Merengő
- Gál Éva Emese versei
- Bogdán László: Repülő tigrisek
- Lászlóffy Csaba karcolatai
- Márkus-Barbarossa János versei
- Fodor Sándor: Telitalálat
- A NAGY KILOMETRIK

OLVASÓINK
FIGYELMÉBE!

A postai lapterjesztő nyilvántartásában a HELIKON katalógus-száma 2013.
Folyóiratunkra a szerkesztőségben is elő lehet fizetni 10 és 14 óra között.
Kolozsvári előfizetőinknek díjtalanul kézbesítjük a HELIKONT.

10

SZŐCS ISTVÁN
MERENGŐ

be
ki
a bálvány le festése
meg
át
vissza

Ne csinálj magadnak faragott képet: a festett kép olcsóbb, gyorsabban elkészül és könnyebben átalakítható.

A politikusok és szaktörténészek mindegyre összeszidják az emberiséget: a faszizmus és a náciizmus nem ugyanaz! Mert például Olaszországban, a faszizmus szülőhazájában a fagyűlölet nem volt olyan kifejezett, az tulajdonképpen csak akkor bontakozott ki, amikor az 1943-as kiugrás után a németek megszállják Észak-Olaszországot satöbbi, a faszizmus tulajdonképpen egy olyan politikai rendszer, amelyben a demokratikus közvetlen és titkos választások *helyett* a vezetőszerveket az érdekképviselői szervezetek képviselőiből állítják össze, satöbbi.

Valószínűleg ez így igaz: szótörténetileg, illetve a politikai szakkifejezés eredetét tekintve. Egy szó a szakembernek mást jelent, mint a köznyelv használójának, a köznyelvben pedig a „fasizmus” – fasizmust jelent. (A szakszövegekben is vannak azért változatok: olvasom egyik történésznél: Karakorumot, a mongolok fővárosát *külföldi szakemberek* építették. A másik meg így ír: ... *külföldi rabszolgák* építették.... Szép!)

Eltelkintve a szakértői elemzésektől, a fasizmus azt kívánja az embertől, hogy bizonyos színeket jobban szeressen, mint másokat, hogy bizonyos jelmondatokat és jelhangokat minél többször és minél hangosabban bocsásson ki magából, hogy a filozófia *kategorikus imperatívuszait* felcserélje a bandavezérek akaratával, felesleges gondolkodással ne töltse az időt satöbbi...

Az, hogy a hatalom birtokosai mindig is *kénytelenek* voltak úgy cselekedni, ahogy az általuk vallott és védelt hit szerint sem lett volna szabad, jóval a fasizmus előtt is közismert volt. Szent László királyunk, jó kilencszáz évvel ezelőtt, panaszkodik egy levelében, hogy a földi hatalom gyakorlása sokszor súlyos bűnök elkövetésével jár együtt.

Csakhogy, amint Julien Benda írja *Az írástudók árulásában* (1928) az emberiség kétezer éven át ugyan a rosszat cselekedte, de legalább hitt a jóban! Elérkezett aztán az az idő, amikor magának a jónak a fogalmát, általános érvényét, eszméjét kérdőjelezték meg, ahogy a szépét és igazét is. Ezzel kezdődik a fasiz-

mus, és ezt nem menti fel az a kifogás, hogy az emberek mindig mást és mást tartottak jónak, szépnek és igaznak... mivel valamit mindig annak tartottak: szükségesnek látták, hogy az egész világ higgyen abban, van igazság.... Azonban később már az sem érdekes, csak az, hogy *Bátran előre, elvtársak* (bajtársak), *zászlókat fújja a szél!*...

A magyar kommunizmus nagy nyelvi bűne, hogy a gyönyörű, tartalmas *elvtárs* szót lejáratta, ma legfennebb eszmetársat mondhatnánk helyette, de az elég fellengős. Nyugaton a *camerad* szót használták ilyen értelemben, de azt kisajátította a hadsereg *bajtárs* jelentéssel – ami tulajdonképpen nagyon megfelelő lett volna ide! –, a német *Genosse* zseniális fordítása az *elvtárs* lehetne, mivel együtt élvező: evő-ívó társat jelentett (mint ahogy a kamerád tulajdonképpen hálótársat, szobatársat), az orosz *tovaris* egyszerűen csak társ; az elvtárs abból a túlbuzgó műfordítói gyakorlatból ered, amelyik mindig

meg akarja tódítani az eredetét. A jobb-
oldali fasizmus előszeretettel használ-
ta a *testvér* szót, mely a vérségi össze-
tartozást hangsúlyozta, mint a német
Blutgenosse – *vértárs* ... ez már aztán
igazán fasisztául hangzik...

Immanuel Kant német filozófus mindezt mintha megelőzni akarta volna, amikor százegynéhány évvel az előtt már azt írta, hogy: „*az erkölcs érvényét ki kell terjeszteni a politikára is!*” Meglepő, nem? Pontosan azt értette ezen, hogy amint az egyének közötti viszonyokat is méltányos törvények szabályozzák, vagyis a személyek közt a viszonyok a vadság állapotából előléptek az erkölcsösség területére, ugyanennek be kell következnie nemzetek és államok közötti kapcsolatokban is: ott is meg kell valósítani a jogegyenlőséget. Ahogy egyének közt nem dönthet a jog aszerint, hogy testileg ki erősebb vagy

gazdagabb, ugyanúgy az államok között se döntsön! A nagy és erős állam csak ugyanannyira szerezhessen érvényt akaratának, mint a kicsi és szegény.

Micsoda utópia! Ha például a személyek közötti kapcsolatokban ugyanaz érvényesülne, mint a mai nemzetközi politikában, akkor nekem például két szavazati jogom kellene hogy legyen, mivel testsúlyom az átlagos választópolgárénak a kétszerese! Igaz, az Egyesült Nemzetek Szervezetében a Fidzsi-szigetnek ugyanúgy van szavazata, mint Kínának, ám – ott a Biztonsági Tanács! Az Európai Unió pedig már testsúly vagy térfogat alapján biztosítja a képviselőt.

Kant oldaláról nézve azonban az egyének szabadsága és egyenlősége addig nincs véglegesen biztosítva, amíg nem áll fenn az egyenjogúság (és -rangúság!) gyakorlata a népek, államok viszonylatában is.

Mindenféle fasizmus – bármilyen színű vagy oldali – értékrendje azon alapul, hogy *mi jobbak vagyunk, mint ti!* Sőt még szebbek és jobbszagúak is! És azt csinálunk veletek, amit akarunk.

(Egy „különben valóban kitűnő” írónak olvastam 1930 táján íródott könyvét a Nílusról. Azt mondja, ha van csúnya és undorító emberfajta, az az *abesszin*! És éppen akkor Itália már készült az Abessínia elleni hódító hadjáratra, noha az olasz fasizmus „*nem olyan*” volt! Mindig ilyen megállapításokkal kezdődik minden hódító, rabló hadjárat. (A német–orosz ellenségeskedések megkezdése után az első időszakban a németek temérdek hadifoglyot ejtettek. És a sajtó felvartyogott: hol vannak már a hatalmas, szép szál, szőke, kékszemű oroszok? Ezek többsége nyomott pofájú, rút, mongoloid Untermensch!)

A vadság állapota, Kant szerint is, tulajdonképpen az *ököljog*. Vagyis az erősebb kutya ugat. Vitás kérdésekben az erő különbsége dönt, magyarul – az erőszak! A második világháború előtt a náci propaganda kedvenc szólama volt: ha az európai hatalmak nem képesek a megegyezésre, akkor **DÖNTSÖN AZ ERŐK SZABAD JÁTEKA!** Vagyis a *freies Kraftspiel*.

Így nevezték el az ökoljogot. Viszont ezt – megkapták! Úgy is mondhatnánk: bekapták! Megették!... Németország keleti virányai és a keleti német kültelepek sajnálatos módon mind megsemmisültek, töröltettek a német jelenvalóságból. (Daseinwirklichkeiten.) És ennek kapcsán, azaz ennek sodrában más európai államok, pl. Lengyelország, Magyarország, Finnország, részben Románia határai is a hitleri *erők szabad játéka* elv alapján alakultak ki, mivel Sztálin apó azonosította magát a náci

>>>>>>>>>>>>

javaslattal. Azaz Európa mai határait az ökológiai alakította ki.

✻

Erről azonban minél kevesebbet illik beszélni. Pedig a fentebb említett Immanuel Kant azt írja: Nem számít, hogy milyen a politikai rendszer, hogy demokratikus-e vagy abszolutisztikus. *Egy számít: Hogy legyen tökéletes szólásszabadság!* Egyetlen jó politikai rendszer van, az, amelyikben érvényesül a teljes szólásszabadság. (Természetesen, amikor a szólásszabadság kihasználásáról írt, Kant mindenekelőtt a filozófusok és általában a nagy szellemek szólásszabadságára értette. Eszébe sem jutott, hogy mi minden malackodás következik majd ebből, világtörténelmi szinten.)

A szólásszabadság megakadályozásának azonban nem a cenzúra, a tilalom a legfőbb eszköze, hanem az *információszűrés* (ügyes elhallgatás) és az *információ elfeledése* (felesleges, haszontalan, szükségtelen, mellébeszélő információs szemétáradattal).

Közvetlenül a rendszerváltozás után felkeresett egy német újságíró a sofőrjével. Azt mondta, hogy a müncheni televíziótól jött; vaj' ki és miért küldte? (A sofőr erősen ragaszkodott ahhoz, hogy csak a német szót érti, de hamar lebuktattam, hogy ért bizony magyarul és románul is.)

Természetesen, igyekeztünk minél nyíltabban, őszintebben kitárulkozni. Úgy általában, az egész világpolitikáról.

Egyszer csak – nem is tudom, talán Dürrenmatt mondott valami ilyesmit egy gyomorbajos hangulatában, nekem tetszett a gondolat, noha a valóságosságában nem hiszek – kiszaladt a számon:

„Hitler történelmi hivatása az volt, hogy egyszer és mindenkorra kompromittálja a nemzeti szocializmust. Mint ahogy a Sztáliné meg az, hogy örökre lejárássa az internacionalista szocializmust!”... Ezt mondtam, és a bajor szerkesztőnő és sofőrje hirtelen nagyon elsápadt. Az ajkukra ütöttek, és az ujjakkal – természetesen másik kezük ujjával – hevesen legyeztek jobbra-balra. Tovább nem feszegettem a témát. Mikor elmondtam az esetet talán legkomolyabb kollégámnak, az is elsápadt, s figyelmeztetett: Jobb lesz, ha továbbra is vigyázol a szádra!

Azóta is főleg ezzel vagyok elfoglalva.

A német újságíró az ígérte különben, hogy elküldi nekem *Süsskind* újabb műveit s egy róla szóló kimerítő kritikát. Nem küldte el. Kaptam viszont tőle egy édes kicsi egypfennigest és – öt tábla csokoládét! Ez utóbbit úgy fogtam fel, mint jutalmat azért, hogy ideológiailag fegyelmetlen irkálása-
immal – pl. a sumérokról – segítettem fellazítani a szocializmus világrendszerét.

GÁL ÉVA EMESE

Ostrom

*Elkőborolnak tőlem a szavak
valami tájaimon túli csendhez,
ahol már nem fogda a gondolat,
nem következtet és semmit se tervez.*

*nem magyarázza a megismerést,
csak szabadon kószálja a világot,
hogy ott, ahol görcsökbe ránt az ész,
megmenthessenek az esztelen álmok.*

*De ehhez álmodni is kellene,
védeni egy tudat alatti várat,
melynek éber az önismerete,
mikor a kóbor szavak rátalálnak.*

és megkezdik a mély csend ostromát.
Falak óvnak vagy falak

börtönöznek?!

*A világ kerek lőrésein át
sebzi arcát a múltnak és jövőnek.*

hogy arra emlékezzünk, ami fáj,
s féljünk attól, ami belénk tarolhat,
félelmeinkhez túl kicsi a vár,
amit a kőbor szavak ostromolnak.

*s kicsi várunk tán sosem lesz szabad,
csak menedéket nyújt a világ ellen,
hogy ne tarolják le gyilkos szavak
a holnapot a lelkiismeretben.*

Radír-vers

*Esténként kiradírozom a várost,
hogy fehér lap váltsa fel a sarat,
amit rádióm mezsgyéjén bejárok,
mikor hazát keres a gondolat.*

*ahol nem kell minden szóra vigyázni,
mert szívünk nyoma sosem süllyed el,
s ahol az időt megmentheti bármi,
mert múltunk is a jövőnkért perel!*

*De itt csak a sár játszik délibábot,
és álmatlanságba hullnak az álmok,
hogy alig kísértsen az ébredés.*

*csak vívódjunk egy bölcs kietlenséggel,
ami látszatra a jövőnkért érvel,
bár rádióromhoz képest is kevés.*

Felismerés

*Nem tudom miért, de szerettelek,
és a szél örvényével nőtt a lelkem,
ami átsüvített Erdély felett,
hogy hontalan imáihoz tereljen.*

Nem tudom, hol vagy,
hol voltál, leszel,
de lelkünk dobban minden
állomáson,

ahol nem várlak, és nem érkezel,
és ahol mégis megkísért egy álom,

amelyben elringatjuk az eget,
hogy legyen csillagunk
az ébredéshez.

Naponta mégis arra ébredek,
 hogy tovább szürkítem a szürkiséget.

*mert tudom, hogy nincs más
fölebredés:
eltakarja az eget a valóság.
Teremt a szív, és rácsfol az ész,
hogy a halálra állítsa az órát.*

BOGDÁN LÁSZLÓ

Repülő tigrisek

Ott álldogált a beláthatatlan dobrudzsai mezőn, magányos középpont magányos körben, ahogy egy húszas évek elején elhíresült avantgárd festő fogalmazott, önfeledten és homályosan, a sofőr a kocsi volt elfoglalva, a cigánylány eszelősen kerengett körülötte, és a lemenő nap fényében a káprázatokból kezdett felsejleni élete utóbbi évtizedeinek néhány helyszíne is, az őrtornyok, a barakkok, de kiszakította önmagát a hulló, melakóros hangulatból, amelyet a mező bogáncsai szinte sugároztak, s akkor határozta el végérvényesen, hogy kész, vége, beszélni fog Emillel.

– Igen? – áll meg Irén döbbenet és rábámul. – És mit mondott volna neki? Megkérte volna tőle, pontosan tőle az ő kezét?

– Hát ez az – nevetni kezd, és emlékei közül újra kizuhanva faluja szélén találja magát, a szeretett nő mellett. Szétnéz, meglepődve észleli, hogy a nap fekete, tornyosuló, bikákra hasonlító felhők közé vész. Kézen fogja Irént, futólépésben igyekeznek az állomás felé, amire elérnek az épületig, az első kövér esőcseppek már szétporladnak a homlokukon és az arcukon. – Nem nagyon lett volna miről beszélgetni?

– Hát ezért talán lehetett volna – sóhajt Irén.

– Mire gondol?

– Az árulásra például. Mert az, hogy én – aki eddig is önszántamból éltem mellette, mikor hagyom véglegesen el, kizárólag ugye rám tartozik. De az árulás, János!... Hát mégiscsak ez a személtáda juttatott börtönbe, nem?

– De hát ő erről... – idegesen legyint, elhallgat.

Igen, pontosan erről kellett volna beszélnie vele. Megkérdezhetette volna például, hogy miért tette, ha meggyőződésből nem? Karriervágyból? Bosszúból? S mégis, mivel sérthette meg annyira gyermekkorukban, hogy évtizedek múlva így torolja magát?!? Sok mindent kérdezhetett volna tőle? Azt is például, hogy álmodik-e, mondjuk azokkal, akiket elárult és a rács mögé juttatott, mert erről például nem értekezik a naplójában? S azt is megkérdezhetette volna, semleges hangon, a társalgási zsebkönyvek modorában, hogy néz-e tükörbe beretválkozás közben, nincsen-e esetleg némi nem elhanyagolható lelkiismeret-furdalása?!?

– Ugyan már – húzza be a nőt maga mellé az ereszt alá. – Erről ő nem, erről ő pontosan ezzel a görénnyel, soha. Nem, erről ő nem fog... És különben is a tükrök. Azt mondja az öreg a fiának, na most, hogy az anyád meghalt a kórházban, esszetörhessük a tükröket. Elég, ha egymást látjuk!...

– Akkor mit mondott volna neki?

– Róluk beszélt volna, tömondatokban, elmentmondást nem tűrően. Bejelentette volna, hogy döntött, elviszi Irént, ami eddig volt, szép volt, de ebből elég. Tekintélyes nyugdíja van, fogadjon ezentúl ápolónőt. Ennyi. A véleménye már nem érdekelt volna.

– S nem félt volna attól, hogy esetleg ismét feljeleni?

– Nem.

– Milyen szerencse, hogy mégis másképpen alakult – simul hozzá a nő. Nézik az esőben ázó síneket, az öreg vasutas nesztelenül jelenik meg mellettük.

– Adjon Isten – köszön fahangon. – Mi járatban?

– Pontosan mikor megy a vonat? – érdeklődik ő.

– Melyik vonat?

– Hát az, amelyikkel ő is mindég el szokott menni – nevet Irén.

– Fél hét után két perccel ér ide, ha nincsen csúszás, és pontosan egy percet áll.

– Most hány óra?

– Nem tudom – nézi karórája helyét a csuklóján, s arra gondol, vagy elvesztette az óráját megint, vagy fel se csatolta. Vagy mégis volt valaki hajnalban a szobában, az ágyuk mellett, s ő vette volna magához? Rejtély. – Maga nem tudja, Samu bácsi.

– Hát már hogyan tudnám, drága doktor úr, fél kettő múlt négy perccel, hat perc múlva jön egy teher.

Állnak az ereszt alatt, az eső erősödik, az öreg komótosan gyűjt rá egy marosestire.

– Hát elmenyen tőlünk doktor úr, mégis igaz?

– Temetésre – legyint ő fáradtan. – De visszajövök.

– Hát éppen ez az, amit mink nem hiszünk. Ha egyszer visszamenyen a városba a doktor úr, akkor ott es marad, soha nem jó vissza a mi nyomorúságos kicsi falunkba, legfeljebb nyaralni, mert azt, másokkal ellentétben én nem hiszem, hogy a préházat eladná.

– Miért? Megvenné valaki?

– Hogyne – bámul rá az öreg. – Jó helyen van, lenne rá kereslet.

– Nem adjuk el – szól közbe Irén is. – És visszajövünk. Ezt úgy értse Samu bácsi, hogy én is jövök vele. Többé nem hagyom egyedül. Van itt hely elég, kettőnknek is.

– Ez igaz – húzza valami torz mosolyfelére a száját az öreg. – Hely van elég, lehet énekelni.

– Igen – nevet. – El fogjuk énekelni, ha visszajöttünk, hogy nem, nem, nem, nem, nem, nem, nem megyünk mi innen el...

– Adja a jó Isten – vet keresztet az öreg és az irodába invitálja őket. – Lesz-e háború, doktor úr? – kérdezi átmenet nélkül és egy újságot nyújt feléje.

– Hát tudom én? – von vállat ő. 1968. augusztus 22. – olvassa a dátumot, csütörtök, s mohón mélyed bele a pártfőtitkár beszédébe, amit legalábbis részletekben a tegnap már hallott a rádióban, de azért olvasva egészen más.

– De hát ki tudja, ha a doktor úr nem, a solingeni acéleszivel.

– Hallgasd csak – pillant Irénke, és hangosan, tagoltan olvassa: „Az öt szocialista állampartainak behatolása Csehszlovákiába nagy hiba és súlyos veszély az európai békére és a szocializmus sorsára világszerte. A mai világban, amikor a népek harcra kelnek nemzeti függetlenségük megvédéséért, a jogegyenlőségért, elképzelhetetlen

– ezt hangsúlyozottan megismétli s elhúzza a száját –, hogy egy szocialista állam, hogy szocialista államok megsértsék más állam szabadságát és függetlenségét. Nincs semmilyen igazolás, nem fogadható el semmilyen ok arra, hogy egy pillanatig is elfogadjuk valamely testvéri szocialista állam ügyeibe való katonai beavatkozás gondolatát.” Elhallgat, majd semleges hangon olvassa: „Hatalmas, hosszan tartó taps...”

– Hát ezt hallottam én a tegnap a rádióból, doktor úr, ezt a tapsot, s a taps köt, mint a gipsz... Csak hogy mi lesz ebből? – vakarja a fejét az öreg forgalmista. – Elnézi-e ezt a kioktatást a muszka medve, amelyik sokkal kevesebbtől is dühbe gurul? Én valamiért azt hiszem, nem. De nemcsak én. A tegnap este a kocsmában állítólag Cirstea őrmester is pánikba esett, egyfolytában arról heherészett és siránkozott, hogy vine Ivan și am belit-o.¹ S más ilyesmit. Azután már részegen hívta fel az elődjét, Beldeanu őrmestert, aki más városban teljesít szolgálatot, s tőle érdeklődött arról, hogy mi lesz? Hogy miket hallhatott, nem tudni, de utána még ingerültebb lett s egyfolytában arról áradozott, hogy elfoglalják a hazát, s mi lesz vele?!... Hiába mondogatták neki a vele poharazó székel testvérei, hogy semmi vész, béveszik magik közé tiszteletbeli székelnek, ez se vigasztalta meg. Legázol benneteket is a ruszki, velünk együtt, mondotta, és egyik pohár pálinkát itta a másik után, amíg osztán el nem aludt, a szerencsétlen. Hát innét gondolom, hogy a veszély reális. Mert amikor már a rend őrei is begazolnak, baj van!

– Mert egy falusi milicista bejött – húzza el a száját Irén. – Ez csakis azt bizonyítja, hogy „ezek” még az árnyékuktól is félnek.

– De akkor es többet tudnak, mint mink, doktor néni – magyarázza az öreg, s bevallja, hogy ő, ahogy meghallotta, hogy az őrmester a kocsmában ül s részegen sápitózik, mint egy vénasszony, kihasználva a két vonat közti majdnem ötven percet, elrohant a bótba, vett két kiló cukrot, két kilogramm lisztet, két liter olajat, egy kiló sót, négy kiló puliszkalisztet s egy liter szeszt, s kis tétovázás után még egyet... Ő ugyan már régen nem él pálinkával, de akkor es jó lehet még valamire, ha másra nem...

– Elnézegetni – nevet Irén.

– S csereberélni, drága doktor néni. Ha jó a háború, az élelmiszer s a szesz az aranyal is értékeesebb lesz majd. Én suhancként éltem át az elsőt, felnőttként a másodikat, tudom. S ki tudja, még mit tartogat a jövőnk?

– Hogy mire lesz jó a szesz? – döbben meg Irén. – Ezt valahogy nem értem, Samu bácsi?

Csereberélni – magyarázza az öreg türelmesen. – Mert ő úgy gondolkodik az egyszerű paraszti, bakter-eszével, hogy ha bejönnek a muszkák, s háború lesz, s megszorítják megint az élelmiszereket, akár mennyire kevés is kell neki, aki egyedül él, mint az ujj, hamar elfogyhat a tartalék, s akkor esetleg a szeszt elcserebelheti pityókára vagy puliszkalisztre, vagy bármire, ami ehető. Háború idején az ember nem válogat.

Később, a szemerkélő esőben, a Józsi bácsiék háza felé sétálva s ide-oda köszöntget-

ve az őket hajlongásokkal, hangos adjon Isten-ekkel és kezit csókolom-okkal fogadó járókelőknek, Irén töprengve jegyzi meg: – Kissé hamar esnek pánikba az emberek.

– De az öreg már megért két háborút, aszályt, éhínséget. Jól tudja, hogy mire megy ki a játék, és milyen szabályok szerint játsszák. S mivel jól tudja, felkészül. Logikus, nem? S nincsen is benne semmi különös. Az lenne a meglepő, ha az ő tapasztalatával nem ezt tenné!...

– Sők, őők nem kellene, hogy bevásároljanak? – áll meg váratlanul Irén a vegyesbolt előtt.

Ő megadóan bólint, bemennek, vesznek négy kiló cukrot, négy kiló lisztet, két liter olajat, egy kiló sőt, nyolc kiló puliszkalisztet, két kiló grizt, egy liter ecetet.

– Majd felküldjük a doktor bácsinak – hajlong a középkorú, nála valamivel fiatalabb kövér elárusító. – Kekszet nem tesszenek venni? A tisztelend' úr kekszet is vett és rahátot s szeszt is persze.

Ő nevetni kezd s figyel, amint az izgalomtól kipirosodó Irén kekszet, rahátot is csomagoltat, hogy liter szeszt is kér s csokoládét, néhány doboz pástétomot, hal- és húskonzervet is...

– Akkor ennyi lesz, drága doktor néni – csomagol az elárusító.

Ő belekarol Irénbe, megindulnak kifelé, de az asszony az ajtóból is visszafordul és halvát is rendel, két kilót.

– És a szesz – szól utánuk a boltosné. – Hány fokos legyen? Kilencven?

– Mért? Van más is?

– Van gyengébb is – hajlong az asszony alázatosan. – Tudja, hogy hogy van, drága doktor úr.

– Kilencven fokosat – mosolyog ő –, s akkor már – ragadja el őt is a vásárlási láz – csomagoltasson be két liter rumot is.

– Felsőbbrendűt? – kérdezi az elárusító.

– Miért? Még milyen van?

– Hát például az ajajmos, az a...

– Jamaikai?

– Igen, az. Csak az Istennek se tudom megjegyezni. De drágább is és...

– ... rosszabb – most már hangosan nevet. – Két liter felsőbbrendűt, drága Amálka.

Felvidulva érkeznek Józsi bácsiék háza elé. – Ha nem is lesz háború – nevet ő –, a télire bevásároltunk. Ennyi hasznunk már is volt a kis sétánkból.

– Ez se semmi – nyit be a nő a kapun, de azonnal izgatottan fordul vissza. – Laskát is kellett volna venni – sóhajt gondterhelten. – Hosszú laskát és rövidet is.

– Majd hazafele beszélünk – lép be, a nő maga előtt terelve, a kapun. Az udvar üres, a diófa alatt, a nagy kőasztalon foltokban áll a víz.

– És teát – sóhajt Irén. – Mindent elfelejtünk.

– Majd iszunk mentateát, vagy kamillateát vagy orbáncfűteát, amit a román testvérek csengőfünek neveznek, erre felé meg azt is mondják: Jézus szíve.

Rebi néni ebben a pillanatban jelenik meg a ház ajtajában s kezét kötényébe törülve, örvendezve siet feléjük. – Csakhogy megjöttek, lelkecském – csókolja arcon a meghatott Irént. – Mán azt hittük, elvesztek azon a hosszú úton.

Mögötte az öreg is feltűnik, kezében egy újsággal. – Jót, doktor úr, az Istenke áldja meg, doktor néni, még mindég azt mondják, hogy nem lesz háború?!

– Ne huhogj – reccsen rá szigorúan Rebi néni. – Pánikfelelős vagy, mondtam már, hogy nem álmodtam tigrisekkel. Amikor jött a nagy háború – magyarázza Irénnek – s osztán ez a második es, akkor mindég tigrisekkel álmodtam. Mentem felfelé a Biróné pusztáján, vittem apámnak az ebédet, ott erdőt szegény. Már az Akasztófadombon jártam, amikor látom, hogy jó szembe velem két csikos tigris. Úgy megijedtem, doktor néni, hogy mozdulni se bírtam, kiáltani se, pedig asszony voltam már, és Mózsika is kétesztendő volt már akkor. Kiáltani se tudtam, úgy éreztem, meghalok, kiszállott belőlem minden erő. A tigrisek eszelősen kerengtek körülöttem, égett a szemük, vicsorogtak, láttam a fehér fogait, ahogy megcsillan rajtuk a napfény. De nem bántottak, egy idő után morogva rugaszkodtak el a földtől, a levegőbe emelkedtek, darab ideig ott köröztek az én árva fejem felett, osztán elrepültek, bé, a falu felé, s többet nem láttam őket. De Jóska másnap vagy harmadnap meg is kapta a behívót. Osztán a bécsi döntés után megint jöttek a tigrisek, akkor es az Akasztófadombon mentem, vittem Jóskának az ebédet, hát jönnek megint az én tigriseim, ég a szemük, mint a mesében a sárkányé. No, gondolom, Rebi, akkor megúsztad, de most megesznek. De nem bántottak akkor se, kerengtek körülöttem egy darabig, fénylett a csikos szőrük, morogtak s felrepültek. Néhány nap múlva meg is kapta Jóska a SAS-behívót, mehetett megint védeni a hazát, Oroszországba.

– Na jó, de ez már, ha jól megszámlolom, huszonnyolc esztendeje történt, asszony – nevetgél az öreg, az újsággal legyezve magát. – Azóta végleg elrepültek a te tigriseid is erről a tájról. Őket is elüldözték a román kommunisták.

– Ne presbitelj annyit, oktondi vénember – veri hátba Rebi néni. – Inkább hívd mán bé a vendégeket, az udvaron akarod jó zafatos háborús meséiddel traktálni őket?

– Hát nem idekünn eszünk?

– Nekem annyi, de akkor seperd le az asztalt s törölgesd es le, hogy tudjunk teríteni. Mink a doktor nénivel – karol a mosolygó Irénbe – kihordjuk majd a tángyérokat. Na, jöjjön, lelkecském, ne hallgassa ezt a vén bolondot. Megint addig festi az ördögöt a falra, amíg a végén meg es jelenik.

– De először a tisztelendő úr jó, úgyhogy védelem alatt leszünk, asszony.

– Meghívta Antal atyát is?

– Beszélni szándékozna a doktor úrrak, a terveiről. Ő es aszongya, amit itten mindenki, hogy elmenyen a doktor úr, visszamenyen az egyetemre, és hogy ezt jól es teszi, met végeredményiben ottan van a helye, ez a kemény létvalóság!

– Nem megyek én innen sehova, Józsi bátyám, mondtam már magának, ha nem tévedek. Csak a temetőbe.

– De oda mán amúgye a saját lábán menyen a doktor úr. Oda mán elviszik a gyászolók, annak rendje és módja szerint. – Nevetnek. Az öreg egy vesszőseprűvel seprile az asztalt, egy ronggyal tisztára és szárazra törli, s várakozóan fordul feléje. – Inna-e

valamit ebéd előtt, doktor úr? Pálinka, bor, ser, mit kíván?

– Sert.

– Akkor jól sejtette Rebi, mer az elébb zavart el a kocsmába. Nehogy megkérdezzék ebbe a melegbe. Friss, azugai, olyan szép fehér gallérja van, mint annak idején a Bandi jegyző felesége bundájának. Megirigylem a többieket, ahogy isszák, és be es vertem egy pohárral.

– Ebéd előtt azért inkább pálinkát inna – ül le a diófa alá, s meredten bámulja a levelek árnyékrajzolatát az öregember ráncokkal barázdált arcán. Olyanok, mint a rácsok, gondolja és megborozong.

– Körte? Szilva? Vegyes?

– Hát ha már válogatni is lehet, akkor inkább körtét.

– Nagypád is mindég körtét ivott, fiam – jelenik meg az asztal mellett Antal atya, mintha a földből nőtt volna ki. – Érzem benne, tisztelend' úr, magyarázza, a renitens császárkörték ízét. Mert ha mi nem is, de a körtéink még láznak!...

Józsi bácsi széket tol a pap alá és lemegy a pincébe.

– Hogy vagy, fiam?

– Ahogy engedik.

– S a terveid. Hallom, hogy kerestek a tegnap. Ez azért várható is volt, ideje már, hogy rehabilitáljanak.

Ő válaszolni akar, de megjelenik Rebi néni, kezében az abrosszal. Leteríti az asztalra s kezét csókol a papnak. Irén is követi a tányérokkal, terít s üdvözlí a papot.

– Hogyan ízlik a hegyi levegő? – kérdezi Antal atya, és figyelmesen néz rá.

– Nem lehet betelni vele – nevet a nő. – Úgy érzem, mintha nyaralnék. S ezentúl ez így is lesz, mert döntöttünk Jánossal, s ide jövök én is. Egy állandó nyaralás lesz az életünk.

– Hát nem menyen el a doktor úr? – ámul el Rebi néni s szinte kiejti kezéből ámulatában a levesestálat. – Hát mink azt hallottuk, azt beszélük, legalábbes a faluban, hogy itten vótak a tegnap valami városi nagykutyák, hogyan es mongyák mostanság, eltársúrak, és hívták, hogy mennyen vissza...

– Sok beszéd szegénység – érkezik meg az öreg a pálinkásüveggel és buzgón töltöget. – Annnyira azért nem vagyunk szegények, te asszony, hogy ennyit beszélj hiába.

Koccintanak.

Újra észreveszi a diófa ágainak és leveleinek árnyékrajzolatát az öreg viharvert arcán. Mintha rácsok lennének, borzong ismételtén meg s megizleli a körtepálinkát.

– Métt, gazdagok vagyunk? – jelenik meg újra Rebi néni a levesesfazékkal, s Irén egy nagy meregetőkanállal meregeti a levest az asztal közepén álló tálba. – Nem es tudtam.

– Kérdik egyik nap a piacon a városi trógerok, hogy na mi van, Józsi bácsi, van-e amit aprítani a tejbe. Aprítani még csak, csak lenni mit, mondom, csak tej nincs. Hát eladta a tehenet? – ámuldoztak. Nektek nincsen, röhögtem én, de nem értették sehogyan se, hogy mi ebbe a nevetnivaló. Azt se fogták fel, amikor a bánya felől érdeklődtek, és én azt mondtam, hogy sajnos viszik el a termőtalajt a szülőföldről. Hogyhogy, mostmán lesz-e szénbánya

>>>>> folytatás a 6. oldalon

>>>> folytatás az 5. oldalról

vagy nem? Valami lesz, így én, de hát a földet nem lehet szénné kinevezni, mint az embert párttaggá...

Nevetnek.

– Tényleg nem mész vissza az egyetemre, Jánoska?

– Az ember nem megy vissza oda, ahonnan már egyszer kirúgták.

– De akkor élve temeted el magad, fiam, falun, s ráadásul még ezt a szép asszonyt is idehozod.

– Itt is vannak gyermekek – mondja komolyan Irén és rámosolyog a papra.

– Vannak, vannak, s jól is jön minden segítségek, de...

– Az előbb, amíg az állomás felé sétáltunk, még az eső előtt, János evangéliumából idézgetett nekem – magyarázza Irén, s kételkedve forgatja hosszú ujjai között a pálinkáspoharat, aztán belekóstol és összerázkódik. – Azt a részt, atyám, ahol a Megváltó felhívást intéz a tanítványaihoz, hogy szeressék az ellenségeiket is.

Antal atya elkömoltyodik, leteszi a pohárát. – Nektek, hallgatóimnak azonban azt mondom: „Szeressétek ellenségeiteket, tegyetek jót haragosaitokkal, áldjátok átkozóitokat és imádkozzatok rágalmazóitokért. Ha megütik a jobb arcodat, fordítsd oda a másikat is. Úgy bánjatok az emberekkel, ahogyan akarjátok, hogy veletek bánjanak. Ha azokat szeretitek csak, akik titeket szeretnek, micsoda hálát érdemeltek? Hiszen a bűnösök is szeretik azokat, akik őket szeretik. És ha csak a jótevőitekkel tesztek jót, micsoda hálát érdemeltek? Ezt a bűnösök is megteszik...”³ És a végén a könyörület, a jövőbementat, mindmáig és a halál után is érvényes tanulság: „Ne ítéljétek, hogy meg ne ítéljenek.”

– Hát bocsánattal legyen mondva, tisztelend' úr – kezd dadogni izgalomban Jóska bácsi. – Elégge furcsa ez nekem, noha már hallottam, csak nem gondoltam belé. Hogy ne ítéljek, de hát engemet is elítéltek, magát es, a doktor urat es, meg se várták a mi esetleges megítélésünket, nem es érdekelte őket, ahogyan így jobban belé gondolkodok. S azonkijel eztet Jézus Krisztus mondotta Lukács füle hallatára, de ő es hogy végezte, tisztelend' úr?

– Elhallgass, te vén istentagadó – ráncigálja Rebi néni. – Olyan lettél öregségedre, mint a szomszéd, aki amikor megkérdezték tőle a törvényszéken, hogy mit tud felhozni a mentségire, azt válaszolta, hogy a löcsöt a szekerből, bíró elvtárs...

– Hagyja csak, Rebi néni – legyint Antal atya. – Tudja Józsi bácsi, hogy mit beszél, de én es tudom. Bizony, kedves Irén – fordul a figyelmesen hallgató asszony felé –, én nem tudom, hogyan bírtam volna ki a rám mért megpróbáltatásokat, a börtönt, a sötétzárkát, ha lelkemben nem visszhangoznak a Megváltó (Lukács által híven tolmácsol) szavai. És én eszerint éltem ott is! Mindenkinék ezt mondtam, a testvéreimnek, akik velem együtt, ártatlanul, koholt perek áldozataiként raboskodtak ott: orvosok, ügyvédek, tanárok, politikusok, görög katolikus pópák, volt legionáriusok, kommunista elhajlók, katonatisztek... Először csak nevettek rajtam, az egyik meg is ütött, de én tartottam a másik arcomat is, megzavarodott, s a többiek azonnal rá is támad-

tak, hogy nem szégyelli magát!? Éreztem, lassan megértének, és békeesség honol majd a lelkükben. Mert, mondtam nekik, az embernek, ha békét akar kötni a világgal, először magával kell megbékélnie... Egyszer ötvenegyben tifuszból megbetegedtem, és meg is haltam volna, lázálomban már halani véltem Szent Mihály lovainak dobogását is, ha egy ór meg nem könyörül rajam és meg nem súgja, hogy egyék szenet, tisztelend' úr, az majd megfogja a hasát. Még volt annyi erőm, hogy megsúgtam a barátainak, hozzanak szenet, így azután egy görög katolikus pópa, a világ legjámorabb embere és egy kételkedő sebész barátom tüzet tett a Duna partján, hogy hogyan, azt csak ők tudták, mindent lehet, mondta a sebész, csak akarni kell, Tónikám, s darabokra törték, és én rágtam, csak rágtam, az utolsó erőmmel is rágtam, és el is múlt rólam a baj, mert nagy az Úr kegyelme. Mert ahogy Lukács is folytatja Jézus szavait: „El ne ítéljétek senkit, hogy titeket se ítéljenek el. Bocsássatok meg, és nektek is megbocsátanak. Adjatok, és adnak majd nektek is: jót, tömött, megrázott és túlcserdülő mértékkel mérnek öletekbe. Amilyen mértékkel mérték, olyannal fognak visszamérni is.”⁴

– És tényleg visszamérték-e, tisztelend' úr? – meri a tényérokba a kivörösödött arcú Rebi néni a párolgó tyúkhúsleveset.

– Élünk, nénékám – mosolyog a pap s figyelmesen fordul Irén felé. – És ebben is az Isten kifogyhatatlan kegyelmét érezhetjük, kedveském.

– De azoknak, akik vertek, akik csúfoltak belőlünk – füstölög Józsi bácsi. – Most elmondok egy történetet. Engem néhány héttel a tisztelend' úr előtt vittek el, lázítással vádoltak, met a piacon jártattam a lepcsést a kollektívvel kapcsolatosan, s köztudott volt rólam, hogy én magamtól bé nem állok, alája nem írok. Szép idők voltak, jó, hogy elmúltak. A tömlemben állandóan éhezünk, osztán hogy, hogy nem, amikor már semmi egyébre nem tudtunk gondolni, csak a csibelevesekékre s a flekkenekre, hogy a hurkákról, kolbászokról, sonkákról ne is beszéljek, odaszegődött a barakkunk mellé egy cirmos cica, s amikor gömbölyödni kezdett a hasikája, már előre ittunk a medve bőrire, volt velünk egy író es, azzal vigasztalt, elvégre immán ez határhelyzet, s azonkijel a taljánok es megeszik a macskahúst s nem hálnak belé, ha élni akarunk, meg kell próbálni, elébb megfőzzük, utána megsüssük. Már folyt a nyálunk, figyeltük a mi drága cicánkat, a kiscicáknak es olyan lehet a húsik, mint a tejes malacnak, vigasztalt az író, és terveztük, hogy hogyan fogjuk elkészíteni a macskát cicáival együtt, s hát egy reggel halljuk a szokatlan neszeket... Alighanem megkölykezett Sári, met így szólítottuk a mi macskánkat, akiből mégse a mi áldozatunk lett, noha áldozat lett szegény állat, így vót megírva neki a sors könyvibe.

– Beszélj világosabban – pattog Rebi néni –, nem elég, hogy a csemert hozod rá az emberre, még érthetetlen es, amit beszélsz.

– Az ór es látta a macskánkat, sejtette, mire készülünk, ezért azután előttünk verte agyon puskatussal elébb a cicákat, akiknek még a szemik se nyílt ki, azután

szegény Sári. Hát ennek, az ilyeneknek bocsássunk meg, tisztelend' úr. Soha!...

– S tényleg megették-e vóna a macskahúst – ámuldozik Rebi néni s keresztet vet.

– Szükségiben az ember sok mindenre képes – tölt még egy pohár pálinkát az öreg es egyből kiissza. – A nagy háborúban, Doberdónál egyszer hetekre vágta el bennünket a hadtáptól a vitéz taljánok, először a szíjakat főztük ki, azt rágtuk, utána mezei pocokokat fogdosunk, megsütöttük s megettük őket. Hát ezért es lehetek itt, asszony.

– Egereket, te jószágos Isten, ezt eddig nem is mondta – fordult Rebi néni kétségbeesetten Irén felé. – Egereket evett.

– Éhes ember nem válogat. Métt – pattog az öreg –, éhen kellett volna döglöjek, csak azért, met az ember általában nem eszik egeret? Nyilván nem, addig legalább is, amíg van más, amit ennie. De amikor nincs...

– Hát nem tudom – töpreng Rebi néni es bátoratlanul belekóstol a pálinkájába. – Ma olyanokat mondassz, Jóska, hogy megáll az eszem. Még mik derülnek ki rólad, te vén bolond?

– Igaza van, Rebi néni – mondja az öreg pap es megsimogatja az öregasszony rancos, kipirosodó arcát. – Nehéz volt a börtönben. A verések, kínzások, megaláztatások, megszégyenítések mellett az éhezés is, igen... Mi azután – néz szét –, igazán beszélhetünk erről, hiszen hárman majdnem harminc esztendő hűztünk le rács mögött, a maga Jánosa, Irénke, ugye hat es fél évig volt hadifogoly a távoli Szibériában, utána majdnem ugyanennyit börtönben, s Józsi bácsi is ült vagy négy évet, ötventől, de ha jól tudom, még az első világháborúban is volt vagy négy esztendeig hadifogoly Oroszországban.

– Vótam, doktor úr, hogyne lettem vóna, de ott, akkor, nem éhezünk legalább, hozták az orosz fehérepek a kenyeret, a húst, a borscsot, a szcsit, alighanem arra gondolhattak, hogy az ő uriknak, fiaiknak es viszen valaki ételt a messzi idegenben. Az első szó, amit a muszkák nyelvin megtanultam, az volt, hogy szpasszivá, ami annyit tesz, hogy köszönöm. Ezt még a németek es megtanulták, met először csak mind azt mondogatták, danke, danke, s szegény asszonyok nem tudták mire vélni a dolgot, hát még itt es fenyegetőznek, annyit se bírnak mondani, hogy köszönöm, noha úgy esznek, hogy duvad ki a szemik.

– De hát az elébb még Doberdóról meséltél – húzza el a száját Rebi néni.

– Az a végén volt, az orosz fogság, az olasz es az egerek meg az elején. Te kell tuggyad a legjobban, hiszen írtál elég levelet, Rebeka. Már nem emlékszel?

– Az pontosan annyi, tisztelend' úr – vigyorog Józsi bácsi es kanalizni kezdi a levelet. – Huszonkilenc esztendőnket lopták el tőlünk, de ha arra gondolok, történhetett volna rosszabbul es – legyint.

– Amiután én kijöttem, vitték Jánost – kezdi levesét kanalizni Antal atya is. – Talán, hogy ne maradjanak üresen a börtönök.

– De nekünk azért nehezebb volt, atyám – néz rá pillátlan kék szeméből egy könnycseppet kidörzsölve Józsi bácsi. – Met min-

ket fehérnépek es vártak, szegények, míg a tisztelend' urat csak a nyája.

– Mindegy az.

– Azétt tisztelettel ellentmondanék. Nem teljesen mindegy. A mi asszonyaink a legszébb éveiket töltötték tőlünk külön. S az éjszakák. Tudja, atyám, az éjszakák vótak mégescsak a legnehezebbek. A hold ott úszott a barakk ablaka előtt, s én arra gondoltam, milyen szép fehér lába van Rebekának, s nem tudtam, hova verjem momentán a makacs fejem. Átkozódtam, miről maradok le csak azért, met nem tudtam befogni a pofámat, mire az emlegetett író – kicsiny, madárcsontú emberke, megvigasztalt, ne egyem magam, ha hallgatok, ugyes utolérnek, elérnek ezek mindenkit, inkább hallgassuk Lajost.

– Az ki volt?

– Egy főpincér. Szegény beállott negyvennégybe a nyilasokhoz, azt se tudta, miről van szó, mindenki elképzelheti, Szálasi testvér hívei milyen élénk aktivitást fejtettek ki Székelyföldön. De meg es kapta a magéét, öt évet. Emlékszem, a fogorvosnál, a mafla doki románul kérdezte meg, ki vót az

elkezde sorolni a fogásokat, franciául, az omletteket, a kotletteket. Én először nem tudtam, mi az, de az írónk megsúgta, hogy nem kotló, a kotlót még a művelt franciák se eszik meg, másképpen nem lenne csirke, hanem sült. Csurgott a nyálunk, annyit ábrándoztunk evésről, láttam, amint Rebi jön a dagadóval, kolbászokkal álmodtam, sonkákkal...

– S amikor végre csontsoványan hazakerült – magyarázza könnyeit törülgetve Rebi néni –, enni se tudott szegény. Ült, nézett hol engem, hol az ételt, s énekelte, hogy ahol én elmenyek, ott a fák es sírnak.

– Az jó is volt, hogy az elején megtartóztatta magát – magyarázza Antal atya. – Mesélték a lágerben olyanok, akik német lágerben is vótak, hogy amikor felszabadították őket az amerikaiak, s enni kezdtek, mint az állatok, sokan összeestek és meghaltak.

Tudtuk mi azt, lelkem. Csibeleveskét főztem neki s kanállal etettem, s itta a teákat, Jézus szíve, kakukkfű, menta, hárs, míg helyre nem jött. De a pocakja, az örökre eltűnt.

a pancser, aki a Lajos úr fogát kihúzta, met a gyökeret benne hagyta, mire a mi főpincérünk kihúzta magát (kistermetű, de igen komoly ember vót különben) és azt mondta, hogy aztot a fogát nem kihúzták!... – Hanem? – meredt reá kíváncsian a román rab fogorvos. Kiverték, sóhajtott Lajos. Kik verték ki? – értetlenkedett a doki. Hát az őr, legyintett a mi Lajosunk szenvtelenül, mint akit tulajdonképpen nem is érdekel a dolog. Osztán a doki kihúzta neki a gyökeret, sóhajtozva, hogy hova jutottunk. No, ezt a Lajosunkat hallhattuk mink, amint éjszaka

Nevetnek.

Józsi bácsi lemegy a pincébe, felhoz egy üveg bort. Szótlanul tölti tele a poharakat.

Ő nézi az öregemberek arcán a diófalevelek és ágacskák árnyékainak jól elkülöníthető vonalait, mint a börtönrácsok, gondolja fáradtan, aztán erőszakkal ragadva ki magát hulló hangulatából, az elmélázó Rebi néniire pillant. Az öregasszony maga elé mered, és valószínű, imádságot mormol; azután Irénre néz, tekintetük összekapcsolódik, és váratlanul, a kitisztuló délutáni, direkt kőkenyék égbolton meglátja a tigri-

seket. Kecsesen repülnek a templom irányába, szinte siklanak a levegőben, harántcsíkos szőrükön szikráznak a napsugarak...

Felemelik a poharakat, koccintanak, s ahogy megissza a kellemesen pincehideg küküllőmenti bort, hirtelen ismét pörögni kezd körülötte minden, úgy tűnik, körhintán ül, de a valóságban újra ott áll a kopár dobrudzsai mezőn, a lemenő napba néz, s miközben a cigánylány felbátorodva újabb ajánlatot tesz, a káprázatok közül kibontakozik a Nyekuláj falujának kollektív emlékezetében létező, titokzatos harangtorony zömök alakja, és hallani véli a láthatatlan harang ezüstös szavát is. Száll, száll, száll a melakóros harangszó a dobrudzsai mezőn, s felélednek az örömfűben a láthatatlan árnyak.

– Mi van? Rosszul vagy? – hajol hozzá Irén s puhán arcul csókolja, és ő zuhanni kezd, egy holdfény sütötte tér fölött köröz, állandóan várja a csattanást, elképzei, hogyan fog landolni a kékesen foszfóreszkáló kőkockákon, és hogyan loccsan szét a feje, de nem történik semmi, napfényes kertben bolyong, elvadult málna- és ribizkebokrok közt, és hirtelen találja szembe önmagát egy tükörrel, bánatosan nézi ráncos, fonnyadó körtére hasonlító arcát, s így csak későre veszi észre, hogy a nagy ovális állótükröt Irén tartja a kezében, tizenhárom-tizennégy esztendő kislány vörös hajának rakoncátlan fürtjei röpködnek koboldarca körül, és ő mélabúsan döbben rá, hogy már aligha lehet jóvátenni semmit, együtt is élhettek volna, de életük jelentékeny részét számukra értelmetlen, „sorsszerű” döntések értelmében egymás nélkül kellett leélniük, egyáltalán elmondhatja mindezt ennek a gyermeklánynak, megmagyarázhatja, megpróbálja, de rádöbben, egyszerűen képtelen megszólalni, csak tátog, mint a partra vetett hal, Irén kezében a tükörrel közelebb lép, még közelebb, s aztán egész egyszerűen átlép rajta, mintha ő nem is létezne, noha ő létezik, üvöltöni tudna kétségbeesésében, miközben fejük fölött égetve világol az örök halasztás napja, s már nincsen tovább, landol a betonkockákon a holdfényben, de érintkezését a betonnal nem követi a csattanás, semmiféle zaj nem hallatszik, és fájdalmat sem érez, az ezüstösen szitáló holdfényben pettyes ruhájában ott lebeg fölötté Irén, mint a börtönben annyiszor, még éjszaka van, már nappal, sivatagban vándorog előre, hómezőn, havat kavár a feltámadó szél, port, Irén továbbhalad, átlépve rajta a kertben kezében a tükörrel és nevet, s már nincs tovább, Szent Donát bohócarcán nevetés hullámszik át, aztán egy erősödő örvényben tűnik el minden, csak a diófa ágainak, leveleinek börtönrácsra emlékeztető rajzolata marad meg a vele szemben ülő két öregember arcán, hiába dörzsöli a szemét, nem tűnik el...

1. Jón Iván. Elcsesztük... (román)

2. Rom superior. Az idő tájt nagyon népszerű ital. A másik – a rom Jamaica, nem volt annyira keresett...

3. Lukács evangéliuma. Görög eredetiből fordította P. Békés Gellért és P. Dalos Patrik.

4. Lukács evangéliuma im.

A Bűbajosok című regény 15. fejezete

A nagy KILOMETRIK

irányítja és szerkeszti Karácsonyi Zolt

BOGNÁR ZOLTÁN

Hajnali óda

Mennyire vágytam erre! Itt élni, ahol mindig csend honol az érintetlen tájon, tiszta a patak, könnyű és illatos a fű, s a látóhatár lankás testét narancssárga foltokkal borítja a zabolátlan természet. Mondom, ez volt vágyaim netovábbja, festőállvánnyal vállamon kibandukolni a harmatos vidékre, s egy fa alatt, füstölve nézni, hogy rövidül az árnyék.

Istenem! – mennyire rühellem ezt a hangtalan, rideg falut, ezt a sok, vágyaitól megrokkant embert. Itt mindenki fekete gumicsizmában, piros műanyagvederben cipeli gyávasága ólomsúlyait. Mennyire utálom magam, mikor reggelente három kilométert rohanok a sárban, mikor már nem bírom, s az életemet menti meg a téror.

Régi barátaim, tudom, éppen egy buszon dolgozni mennek, s a reggeli dugóban mélyen beszívják a friss benzinszagot. Mennyire irigylem őket, mikor izzadtan leszállnak, s a megállóban elvegyülnek a tömegben, hozzájuk simul egy ismeretlen női test, s a ruhán keresztül is érzik a visszafojtott, megfeszült vágyat.

Barátaim, ne haragudjatok megtévedt testvéretekre, erre a bölcs baromra, aki elhagyta a grundot, s a vastag falakon kívül álmai béklyójába verte magát. Mint testnek a jólismert kenyér, úgy kell nekem most vissza a feladott szabadság. E zöld sivatagban, mint távoli oázis, dereng fel lakótelepek délibábja.

Istenem! – milyen vidáman kerülgetném a járdára száradt kutyaszart, taposnám el a ledobott, füstölő csikkeket. Laknék bármilyen kicsi panell-lakásban, hallgatnám a legrosszabb zenét. S a kietlen udvaron rozoga verdáikat szerelő nyugdíjasokra, mint régi ismerősökre, úgy tekintenék.

Esküszöm, mint ütvefűró a betonon, úgy dolgozok saját boldogságomon! – ha ott leszek megint.

VARGA MELINDA

Látástól vakulásig

Gömbölyű hajnalok testén hóharmat üget, várom ébredésed.

Homlokodra rajzolok mutató ujjamban van a szívverésed aszott reggelek karóba húzzák az álmot lassan tüzet szít véredben a kávé mosolyod vonalát írják az első járatok s a délelőtti komor redőkben húzódik a kötelesség frásza.

Sziszegő sugarak hóhártyát lyukasztanak délután vérezni kezd a tél s a lábak alatt a patyolat aszfalt süstörög, még várom ébredésed.

Mocskos lesz az ég szennyes derekát riszálja az est falak mögött testek kapcsolódnak egybe hunynak ki a lámpák nevetve könyvoldalak fetrengnek szappanoperák, pornók, akciófilmek telepednek sunyi porfogóként az agyra s ki- ki másról álmodik.

Fal fele fordulva észre sem veszem lélegzésed ahogy egyre gyorsabb lesz pulzusod ahogy megemelnéd a karod ahogy kinyílnak a hajlatok ahogy mesélnél de nem mered észre sem veszed, lassan elmegyek.

hajnali fix

csak semmi édes ablaküvegen lubickoló napsugár pilláim nyomora ragacsos festék ékként is csak mostoha nem mállik le soha a mindennapos reggelek

rutinjából s a koffein a vérben keringő éter s a tüdőt füttyögtető nikotin s a tiszta zokni jelzi csak a másnapot

értelmetlen

nekem sosem volt nászom szemellenzóm sem párom játék babám meg végkép apám lénye csak fénykép mégis ha

ha kérték adtam mert ígérték hogy vagyok az ok meg a lépték aztán mindig kimérték centissel az utat visszafele

Önbizalom

Csak akkor tudom hogy leléptél mikor éppen nem tudom kiszedni magam a nevető gödörből máskor észre sem veszlek olyan vagy mint a kölcsönszerető.

Bognár Zoltán: 1980-ban született Aradon. A BBTE végzős politológia szakos hallgatója.

Varga Melinda: 1984-ben született Gyergyószentmiklóson, a BBTE másodéves magyar-néprajz szakos hallgatója, az Echinox szerkesztője.

RIGÁN LÓRÁND

„Neodiogenész: Szia, Ariadné!”

Elmondanám hát a mítosz folytatását. Elhagyatván, mi mást is tehetne, Ariadnének szakmát vált. Vénységére (vezér)fonal helyett hálót sző hűtlen kedvesének, a labirintusból kivergődött győztes Tézeusznak... Metaforákat váltani persze korántsem ennyire egyszerű dolog, annak ellenére, hogy személyes mentálhigiénéinkhez éppúgy hozzátartozik, miként az altest tisztaságához a fehérnemű cseréje. Nem teljesen veszélytelen hadművelet, ismétlem, és különösen nem az, ha mintegy kéz alatt, észrevétlenül történik meg velünk. Hiszen tán sokkal inkább a képek és a metaforák, mintsem a szigorú értelemben vett kijelentések és a logikai érvek azok, amelyek világnézetünket, „filozófiánkat” alakítják. Márpedig mainapság, a hálóparadigma természet- és szellemtudományi térhódításának, a világot átfogó digitális információhálózatok korában egyre inkább egy olyasfajta hálóban vergődve éldegélünk, amelynek, hej Dunáról fúj szél, kerülete sehol, középpontja pedig mindenütt. Úgymond világhálóban, amely immár nem a maga egyértelműen ottlévő minotauruszával és a legalább elvileg megoldható labirintusok sötét-ségével fenyeget. Merthogy az útvesszőből a mindannyiunkkal veleszületett kartéziá-

nus józan ész vezényletét, Ariadné vékonyka fonálát göngyölítve minden további nélkül kijuthatunk a fényre és ekkor valahára, reméltük, felvilágosodhatunk. Az a háló ellenben, amely mivelünk, pláne általunk is gubancolódott össze, a háló, amely végső soron mi magunk vagyunk, már sokkalta nehezebben bogozzható ki. Íme, summázhatnánk, a modernitás „tézeuszi” szubjektuma valamilyen posztmodern „arakhnosz-ariadné” közötti különbség.

Középpont nélküli háló ez, mondják mások, amelynek ellenértéke nem más, mint a szabadság. Vagyis, míg például a 19. század világnézetét a motor, valamint általában véve a mechanikus metaforák uralták, amelyek egy, a perifériát mozdulatlanul mozgató középpont eszméjét, és nem utolsósorban ezen eszme kulturális kolonializmusát fejezik ki, a mi kis legújabb (uralkodó) metaforikus önértelmezésünk képpenséggel a háló lett, amelynek szilárd csomópontja, metafizikai megalapozásra szüksége sincsen! Habár, és elnézést a közhelyes megfogalmazásért, a szabadságot önmagánál fogva még egyetlen metafora sem teheti lehetővé, ahogyan talán nem is kérdőjelezheti meg. Hiába vezeti, teszem azt, csupasz fél mellett a barrikádokra a népet, ha ezzel utóbb már csak a saját hiányára utal vissza.

Egyszóval a felvilágosodás aránylag egyirányú racionális vezérfonalának pluralizálódása, kortárs mutációi és elágazásai Ariadné bosszúja és kései szerelmi ajándéka

ugyanúgy lehet. Elvégre a technika mint olyan értékes, a tudomány pedig nem gondolkodik. Tegyük hozzá, ezért is foglalkoznak a la mancha-i lovagrend tagjai naphosszat filozófiával, azazhogy kérdésessel, „kulturkritikával”. De félre a tréfát, komolyan gondolom – ami annyit tesz, hogy egyes szám első személyben kérdezek. Naponta a jelentésvilág bármely fertályáról, akár névtelenektől vagy ismeretlenektől is „üzenet”, e-mail érkezik. Lám-lám, az üres angyalok kora: mindenki tolmács, hírívő, és sehol senki, aki tapsolna az örömhírnék. Lakásunk ementáli sajt, tök lyukas az egész, pontosabban, habár falai vannak, a finomabb rezgések könnyedén áthatolnak a tévé-, az internet- és egyéb kábelben. Avagy nihil nove? Hiszen még jóval Ariadné (világ)hálója, globális netizenné válásunk előtt Diogenész, a száműzött pénzhamisító, az első posztmodern kozmopolitizmusként határozta meg önmagát – vélhetőleg, hogy Athén metropoliszában el ne árulja rongyos „regionalizmusát”. Pompás oxymoron! Csak a „szinopéi Diogenész vagyok – a világpolgár” tehetne rajta túl – a globalizáció és lokalizáció barbár terminusokból megalkotván a legfrissebb posztmodern divatszót: globalizáció.

Rigán Lóránd: 1980-ban született, egyetemi gyakornok a BBTE-n, a Korunk szerkesztője.

CRISTIAN SAALBERG

Nyílt vizeken

Kártya és Tarott előtt
a sors szava zárva.
Az üveg alján, a pult mögött
a bíborvörös nagybetyűk
kibetűzhetetlenek.

Porba süllyed a város,
csavargók szelik át.
A szobrok itt zavart, vacogó gondolattal
képzelik el az álmatlan halált,
s az elmúlást, ahol nem találnak nyugalmat.

Így van ez, ha már megkopnak
a nyarak prédikációi, s közelednek
a földhöz az égiháborúk.

De hamarosan még az ő útjuk is véget ér.

A tenger erővel mar a partba
remegve a hullám-
veréstől.

A külvárosban koporsóikban halottak
sorakoznak, ügyetlen
ujjakkal vetkőznének.
Pedig nem könnyű ledobni
az életet.

Alberti mesélte, hogy ennyi álmatlanság után
már a holtak háta is sajog, és
a fehérén izzó szakasznyi kampósszeg
éjjelente a lágy fenyőbe
vág.

Mily semmiségek a világban,
a huszonhárom pokol alatt örvénylő tájban,
s nem csak a versformákban.

A KAPU ELŐTT a földön koldusok,
lassan engedik le kéregető kezük.

Óvatosan távolodnak a madarak a fáktól,
lámpást a kézbe, nehogy megbotolják.
Így járhat az, aki minden reggel
rossz ajtón át távozik el
a házból.

És aztán ott az éjszaka, hátammal nekidölnék,
de nem lehet.
Akkor jön amikor akar, a földeket
ingyen letakarítja, és távozáskor felkapja a szentélyt,
a Santa Maria della Salute nemrég még itt állt,
most vízsi.

Mi a teendő?
Nem tudom.

Két szemét a Nap zárva hagyja,
az utolsó vonattal kereket old a fény.

ÖRÖKKÉ ÓVTAK ettől a Naptól,
bár nem tudták biztosan, valódi-e.
A tundráról jönnek felőle hírek,
az éjszakák szerint soha sem létezett,
verset írni ennyiből nem lehet.

Mások láttak valamit elrepülni, az
Alpokon túliak szerint
hosszá hasonló,
pedig nem más csak
gyenge léghuzat.

Néha széttárt lábbal ér zenitjére a Nap,
mintha vödör lógna a kezében.
Am a tér kiürül, az emberek villámgyorsan
visszahúzódnak a zsaluk mögé.

Aki ezt nem érti, kérdezze az árnyakat.
Ők eligazodnak itt.

SÜVEG NOÉMI fordítása

KÁNYÁDI ANDRÁS

Gilbert Durand: A képzelet antropológiai struktúrái

Negyven évvel ezelőtt jelent meg a mitokritika számára ez a korszakalkotónak számító mű és negyven év elteltével továbbra sincs magyar nyelvű fordítása. A kolozsvári bölcsészkaron viszont már évek óta szerepel a komparatistika programjában, Berszán Istvánnak köszönhetően. Most a legjobb szemináriumi dolgozatokból válogattam; a szakterminusok miatt röviden ismertetném Durand rendszerét.

Durand az emberi képzelet működését próbálja feltárni, mégpedig a jungi kollektív tudattalan archetipusainak tipológiai osztályozása révén. Szerinte a **kép(zet)** már eleve szimbólum, azaz jelölő és jelölt szoros, dinamikus kapcsolata; vizsgálata kiterjed a pszichoanalízis, a rituális intézmények, a vallásos szimbolizmus, a költészet, a mitológia, az ikonográfia és a pszichopatológia területeire. Durand fő osztályozási szempontja a gyermekpszichológiából származik: minden újszülött rendelkezik egy olyan univerzális pszichológiai alappal, mely lehetővé teszi a bármelyik kultúrához való alkalmazkodását. Az idegközpontok, a gesztusok és a szimbolikus reprezentációk között szoros összefüggés létezik, ennél fogva a **domi-**

náns reflexek a szimbolikus magatartás szenzo-motorikus mátrixai. Fel kell tehát térképezni az ősi gesztusoknak megfelelő szimbolikus csoportosulásokat és meg kell találni azokat a tárgyakat, amelyek köré a különféle szimbólumsorok szövődnek. Egyrészt a **képi konstellációkat** (egy archetípust kifejtő szimbólumegyüttest) kell megragadni, másrészt a képek közötti **izomorfizmusokat** és **polarizációkat** (a szimbólumok egy központ köré való szerveződési szabályait).

Három domináns reflex létezik: poszturális – az újszülött vertikális és horizontális pozícióját jelenti, illetve azt, amint kitapogatja, látja és hallja a körülötte levő világot; táplálkozási – szopást és emésztést feltételez, illetve az ezzel járó hő-, ízlelési, szaglási és tapintási érzeteket; közösülési – a szexuális ösztön ritmusát szabályozza és az időérzékeléssel áll kapcsolatban. Táplálkozás és közösülés között szoros összefüggés van, így a hármas reflexológia helyett egy kettős felosztás célszerű: egyrészt a poszturális domináns, másrészt a táplálkozási és közösülési domináns által meghatározott rendszer. Így alakul ki a nappali és az éjjeli **rend**, mely tulajdonképpen az idő uralásának és a halálfelelem legyőzésének két módozata. A nappali rend alapvető sajátossága az ellentét, a világosság küzdelme a sötétséggel. A poszturális domináns a fény, a felemelkedés, a megtisztulás, a halhatatlanság keresésére irányul, ennek ellentéte pedig a sötét, a zuhanás és az animalitás. Hódítás és uralkodás jellemzi: heroikus. Ezzel szemben az éjjeli rend a nyugalomra irányul; a nappali rendben megnyilvánuló ijesztő sötétség elleni küzdelem helyett egyszerű testi nyugtalanság jellemzi, a mélység nem a zuhanás veszélyével fenye-

get, hanem a behatolás intimitására csábít: misztikus. Legjobban az Empedoklész és a Novalis-komplexus fejezi ki a rendek közötti alapvető eltérést: míg a görög filozófus az idő fölött aratott győzelmét önkéntes halállal ünnepli, s ezáltal a tűzben a tiszta spiritualitással egyesül, az álmodzó költő a föld meleg, mély ölen keres menedéket az idő és a halál elől. A két renden belül normatív protokollumokat találunk, ezek a képzelet **struktúrái**, melyek a képek csoportosulásainak a törvényeit jelentik. Durand összesen tizenkettőt jelöl meg, a három domináns reflexnek négy-négy heroikus, misztikus és drámai struktúra felel meg.

Néhány kulcsfogalomról kell még említést tennünk. A **séma** a képzelet dinamikus váza, működési háttere. Főnévi igenévvel lehet a legjobban kifejezni, utalván dinamikus töltetére; így a három domináns reflexnek a megkülönböztet(ni), egybeolvad(ni) és összeköt(ni) séma felel meg, de mindegyik struktúra saját sémával rendelkezik. Az **archetipusok** főnevesített sémák (pl. a zuhanni séma archetipusa a mélység), egyetemes jellegűek és egyértelműek, ellentétben a többjelentésű, kultúrkörönként változó **szimbólumokkal** (pl. a szárny mindig archetipus mert a repüléssel függ össze, a kígyó viszont szimbólum, mert jelenthet ciklust, a Gonoszt vagy falloszt). A **mítosz** pedig a szimbólumok, archetipusok és sémák dinamikus rendszere, mely egy séma hatására elbeszéléssé alakul.

A nagy Kilometrik oldalain Sütő-Egeressy Zsuzsa tanulmányát követően további négy Kányádi András által kiválasztott dolgozatot közlünk.

Kányádi András: 1971-ben született Kolozsvárott, irodalomtörténész, egyetemi adjunktus a BBTE-n.

SÜTŐ-EGERESSY ZSUZSA

A titokban átírt csoda avagy Mi újat hoz a paródia?

Egy szöveget és annak paródiáját összevetni szórakoztató kihívásnak tűnhet, főként ha az olvasó oly könnyedén fedezheti fel a megfeleléseket, mint Jorge Luis Borges **A titokban végbement csoda** című „eredetije” és Orbán János Dénes **A zákhányos csuda** című „átírt” esetében. Fried István átfogó jellegű tanulmányában például így vélekedik „eredeti” és „átírt” kapcsolatáról: „Borges váratlanba, képletesbe emelt történetét a tájnyelv meg az akarat alpáriságba hajló, „természetes” előadás ugyan kioltani látszik, és ezzel a kanonikus borgeses modalitást „deszakralizálja”, valójában úgy ismétli meg, ahogy a travesztia elődszövegét, a magasztost, a fennköltet, a titokzatost a populárisba transzponálja. Más hangnemben adja elő, anélkül azonban, hogy mé-

lyebb lényegén változtatna.”¹ Valóban, amint azt Fried István is megállapítja, **A zákhányos csoda** „helyenként pontról pontra követi praetextusát”², de azzal a kijelentéssel, miszerint a „mélyebb lényegen” nem változtat, csak részben értek egyet. Olvasatomban a „hangnem” megváltoztatása egyrészt a szimbólumrendszer, másrészt a világnézet jelentős változását eredményezi. E két vonatkozásban fogom összehasonlítani a továbbiakban Borges és Orbán János Dénes novelláját.

Jaromir éjszakái és Jeromos álmái

A novellák témája tehát azonos: csoda történik, az idő megáll, hogy a kivégzés előtt álló Jaromir Hladik, illet-

ve Ladik Jeromos befejezhesse művét. A csodát mindketten tudomásul veszik, ám azt is érdekes nyomon követni, hogyan élik meg az idő múlását a csoda pillanatáig. A következőkben a képek Gilbert Durand által kidolgozott rendszerét³ alapul véve próbálom meg kiemelni azokat a szimbólumokat, melyek a két novellában a főszereplőknek időhöz és halálhoz (az idő „végéhez”) való viszonyulását érzékeltetik.

A **titokban végbement csoda** a főhős különös álmával indul:

„Jaromir Hladik (...) nagy sakkjátszmáról álmodott. Nem két személy játszott, hanem két előkelő család; a játszma évszázadok óta folyt; (...) Jaromir (álmában) az egyik ellenes család elsőszülöttje volt; ütött a játék órája; az álmodó egy sivatag homokján szaladt zuhogó esőben, és nem tudott visszaemlékezni se a sakkfigurákra, se a játékszabályokra.”

Ez a sakkjátszma voltaképpen rituális játék, a játék rítusa generációnként ismétlődik. Célja az, ami Durand szerint végsősoron minden rítusé: az ismétlés ritmusa révén az

időt kiszámíthatóvá, ismétlődővé, s ezáltal reverzibilissé tenni. Csakhogy álmában Hladik nem emlékszik a játékszabályokra, azaz a rítus elemeire, így nem tud az időn felülkerekedni. Alma az idővel való „konfliktust” vetíti előre, amelyet hamarosan át kell majd élnie.

A Gestapo által halálra ítélt Jaromír Hladík kivégzésére várva éjjel „nyomorúságában megpróbált valahogyan megkapaszkodni a múlt-könyv időben.” Hladík kétségbeesett törekvése igazolni látszik Durand elméletét, mely szerint a képzetet az ember idővel szembeni küzdelmének komponenzatorikus tere. A képek durand-i rendszerének értelmében az éjjeli képzetet másként hasznosítja ugyanazt a képanyagot, mint a nappali képzetet, és eufemizálja azokat a sémákat, melyek a képek nappali rendjében az idő arcait meghatározták. Így lesz a zuhanás eufemizálása az alászállás, leereszkedés, melyet Hladík az idő elől való menekülés módjaként él meg: „*Ma huszonkettedike van, míg ez az éjszaka (és még hat másik) tart, sérthetetlen, halhatatlan vagyok. Arra gondolt, hogy az átaludt éjszakák mély és sötét kutak, amelyekben elmehet.*”

A kút hagyományosan az élet forrása, a termékenység szimbóluma, ezért azonosítható a női princípiummal, de a magyar néphitben például a „másik világ” kapuja is lehet⁴. A Borges novellában Hladik számára a kút az utóbbihoz hasonló jelentésben kapcsolódik össze az éjszakával, hiszen egy, az időn kívüli világba szeretne jutni. Mivel az alvás megszünteti az idő érzékelését, megszünteti az idő múlásától való retteget is. Az alvás mint öntudatlan stádium ily módon a halállal kerül összefüggésbe⁵: Hladik „néha türelmetlenül vágyódott már a végső lövésre, mely jól vagy rosszul megmentené a haszontalan képzelődés feladatától.” Az óvó-védő befogadás (mely a fenyegető elnyelés eufemizálása) jellemzi a későbbiekben is az álmot (vagyis inkább alvást, mert az isteni választ közvetítő álmon kívül nem értesülünk arról, hogy álmodik-e fogsága ideje alatt Hladik, s ha igen, mit); a tudatos érzékelés megszüntével Jaromir alámerülhet a tudatalatti („sötét víztömeg”) mélységébe: „Ez volt az utolsó, a legkegyetlenebb éjszaka, de az álom tíz perc múlva elborította, mint valami sötét víztömeg.”

Ha Jaromir Hladikról elmondhatjuk, hogy fogsága idején az alvásban talál menedéket, Jeromost éppen álmai rémisztgetik (még elfogatása előtt). Az előrevetítő szerepű álom **A zákhányos csudában** háromszorosan is megjelenik. Jeromos első álma

Hladik jóslmának változata „populáris regiszterben”. Az átírás azonban nemcsak a nyelvi megformáltságot, hanem az álom tartalmát is érinti. Dinasztikus sakkjáték helyett Jeromos az ördöggel kártyázik (a kártya lévén amúgy is „az ördög bibliája”):

„Aztat álmodta, hogy Durumóval hatvanhatozna, a lelki üdvösségiért. Durumó szakasztott úgy nézett ki, mint a haragosa, a beste Oláh Gábor. Haragudt es Jeromos, de erőssen a hitvány fajzatra, ki mind méncsergette a gülü szemeit, forgatta a fejiből kifelé, s igen-igen agyargott, s herregett, hogy így meg úgy, s hogy Jeromost elviszi, met a tűzzel mind bizsil. Ki es vágta nagy böcsen a nagymarsot, s Jeromosnak ugyancsak béizzadt a hónya alja, amíg überelni tudta. Hogy így megúsztza a pokol tüzit, örült Jeromos, s egyből elé es szedte a karcobicskát, hogy a rusnya fajzathoz hezzavegyen, s kergesse, de az akkor valahonnat a dühüből elérántott egy ménkü nagy vasvillát, s azzal mind nyeletlenkedett.”

Míg Hladik úgy tudna győzedelmeskedni álmában az időn, ha a rituális játékot játszva az időt ismétlődővé tenné, Jeromosnak le kell győznie ellenfelét a játékokban és a játékon kívül. A Durand-féle rendszerben a képek nappali rendjének fényes oldalához, ezen belül is a szétválasztás sémájának szimbólumköréhez tartoznak a vágó, hasító fegyverek. A hős fegyvere a teriomorf (a nappali rend árnyoldalához tartozó) szörny erejét töri meg vagy szublimálja, álmában tehát Jeromos szoláris hős – lenne, ha Durumó túl nem tenne rajta.

Jeromos további két álmának nincs megfelelője a Borges-novellában. Az álmodás ideje bizonytalan, maguk az álmok voltaképpen változatok a „rettegett idő” képi ábrázolásaira. Míg Jaromir Hladik számára az alvás menedéket jelent az idő múlásának megélése előtt, Jeromos számára éppen álmai tematizálják azt. Az egyik

álomban Jeromos magával a halállal találkozik:

„Aztán eszibe jutott egy másik álma, s hogy kaszál a réten, s hátt látja, uram, hogy vele szemben mind nyesi a rendet valaki, s hogy még nálánál es igen gyorsabban. S ahogy közelednek szembe egymással, a Halál vót az, s Jeromos tudta, hogy mikor ellesz a fű, lesz berdózás, s nagy csemerkedés. De azért csak vágták a fűvet, csendessen, míg el nem lett. Akkor mondta vót a Halál, hogy kéri a napszámot, s Jeromos ki es forgatta a lājbjia zsebit, de csak a déli szilvapálinkára való vót benne, aztat meg oda nem adta vóna, a zistennek sem, nem-hogy a rusnya fajzatnak. Bezgette es a Halál, rikótozott csúful, hogy így, meg úgy, s hogy behajtja eztet ő még Jeromoson, azzal megnyílt a föld alatta, s oda bément.,,

A halál jellegzetes attribútuma, a kasza Jeromos kezében (a bicskához hasonlóan) a szoláris hős fegyvere, csak hogy Jeromos itt még inkább afféle humoros anti-hősnek bizonyul, akinek a szilvapálinkára való drágább az életénél. A halál fenyegetőzve távozik „a föld gyomrába”. Egy másik felidézett álomban Jeromos maga is a föld alatt, egy alagútrendszerben bolyong:

„Meg eccer álmódott vót valami bűnagy, csemer alagutakról, hogy akárhová nyüzsögött benne, a zistennek nem találta meg, hogy hol gyűtt bé. Ott vót, hogy guruzsmás bihal szaladt neki, annak es olyan vót a képe, mint a haragosáé, s mind böködté a bűnagy szarvával, s bőgött erőssen, mintha meg akarná ozsonnázni. Meg valami a nyaka köré vót tekeredve, s mind nyuvasztgatta. Aztán felébredt, s hát a hites felesége eppeg valami veres fonálból lájbit kötött mellette a dunyhán, az csavardott vót a nyakára, s a nagy kötőtű mind döfködte.”

Egyértelmű, hogy Orbán János Dénes Borges egyik „kedvenc” metaforájára, a labirintusra „játszik rá”, illetve Thészeusz mítoszát „profanizálja” (ezáltal kapcsolatot teremtve a mítosz borgeszi feldolgozásával is, pontosabban az **Aszterión háza** című novellával). Azonban érdemes ezt a mítoszt a képek durand-i rendszere felől is megvizsgálni. A katamorf szimbólumok konstellációján belül negatív értelmezésben a has („a föld gyomra,”) a fenyegető szájjal és a labirintus-szerű emésztőcsatornával kapcsolódik össze, nem véletlen tehát hogy

>>>>> folytatás a 12. oldalon

>>>>> folytatás a 11. oldalról

Jeromos álmában (és általában) a labirintus az alvilág, a halál birodalmaként, a kiismerhetetlenség jelképeként jelenik meg.⁶ Az elnyeléssel fenyegető bika teriomorf képe az elszabadult alvilági rossz szimbóluma⁷, melyet a szoláris hősnek kell legyőznie. A Thészeusz-mítosz ezeknek a képi mozzanatoknak a dinamikus elrendeződése: a naphérosz legyőzi a krétai labirintus bikaszörnyét (a halált), és Ariadné fonálának segítségével visszatér az útvesztőből.⁸ A zákhányos csudában a mítosz nemcsak a humoros megközelítés következtében profanizálódik (a veres fonálból, mely Jeromost az álomból „kivezeti”, felesége épp lajbit köt), hanem Jeromos szerepe miatt is. Jeromos ugyan furfangos székel, de a „guruzsmás bihalt”, legyőzni nem tudja. Mindhárom álmában szembe-sül a halál / rossz különböző alakváltozataival, de felülkerekedni rajtuk nem tud, csak elmenekülni előlük; két ízben épp azért, hogy felébred, kilép az álom világából.

*

Természetesen az igazi „ellenség” az idő, az oláhok / németek megjelenése csak kiváltja a kérlelhetetlen idővel való szembesülést. Ennek ellenére (vagy épp ezért) a fizikailag érzékelhető ellenség ábrázolása az idő képi ábrázolásaihoz idomul mindkét novellában.

A zákhányos csudában az ellenség megjelenítése is a teriomorf képek konstellációjába illeszkedik: „a zoláh bédavadt a Fötérre, ott mind hemzsegett, forgatta a büh nagy szuronyokat”. „A zoláh” sereghez mindenképp a nyüzsgés képzete kapcsolódik, amely az animalitás alapvető szimbolikus ábrázolata, s a kiszámíthatatlan káosztól való félelmet érzékelteti. Jeromos véleménye „a zoláhról” („útálja mint a görényt s a patkányférget”) nemcsak a pejoratív kijelentések sorát „gazdagítja”, hanem a nyüzsgés képzetének konkrét ábrázolását teszi lehetővé: pl. patkányok hemzsegek a téren. A „büh nagy szuronyok” kapcsán akár az emberevő agyaras szörny teriomorf képe is kiegészítheti a sort. Az állati jelleget erősítik fel egyes igék, pl. liheg („Lihegte a zoláh, hogy ő most véres buszut áll szép Erdélyországért”), röhög („S a zoláh mind röhögött, s hogy így meg úgy, s hogy most hogy meggyalazza a székel seggit.”), rikolt („Ekkor a tiszt egyet rikótt”).

A titokban végbement csoda első bekezdése épp ellentétes benyomást kelt a harmadik birodalom páncélos előhadáról: „A Zeltnergassból

ütemes és egyhangú moraj szállt fel, amelybe vezényszavak vegyültek.” – a náci sereg az idő monoton, kérlelhetetlen üteméhez hasonlóan közeledik. Hladik az ítélet meghozatala és végrehajtása közötti tíz napnyi haladékat „annak köszönhet, hogy az adminisztráció személytelenül és megfontoltan akart működni, mint a növények és az égítetek.” Ez utóbbi hasonlat felidézheti a hold és a növények közötti szimbolikus izomorfizmust (a képek éjjeli rendjén belül) és főként az asztro-biológiai ciklus durand-i fogalmát, jelezve, hogy az ellenség a természetes rend részeként, sőt, fenntartójaként akarja magát láttatni, illetve nyilvánvalóvá akarja tenni, hogy Hladikot nem bosszúvágy vagy szadizmus miatt fogja elpusztítani, hanem azért, mert útjában áll az általa képviselt „rendnek”.

A verses dráma és a „nagy székel éposz”

Az idő legyőzésének lehetséges eszköze mindkét esetben az irodalmi mű: egyrészt azért, mert bizonyos értelemben épp az időn való felülkerekedésről szól, másrészt, mert Isten megállítja az időt a mű érdekében. Hladik drámája, Az ellenségek a megkettőzés és az ismétlés sémái révén teszi reverzibilissé az időt, Jeromos eposza az 1848-as forradalom (már eleve mitizált) történetét írja át, hogy „legyen

bódog a székel, sőt a magyar is, csak a zosztrák meg a muszka nyuvadjon meg.” (Ami A zákhányos csudát illeti, az átírás ténye önreflexív elem is: Jeromos átírja a szabadságharc történetét/mítoszt és magát a teremtestörténetet is – Orbán János Dénes átírja Borges novelláját.)

Jaromir Hladik és Ladik Jeromos mindketten életük befejezetlen főműve kapcsán határozzák meg önmagukat, és utolsó éjszakájukon a befejezéshez szükséges időért imádkoznak. Az viszont már eltérő, hogy miként vélekednek alkotásuk funkciójáról, s ez a különbség az ima retorikáját is meghatározza. Hladik számára a be-

fejezett dráma önigazolásul szolgálhatna: „Hogy ezt a drámát befejezhessem, amely igazolhatja engem és Téged, még egy évet kérek Tőled.” Jeromos ellenben a közösség nevében szeretne bizonyítani: „Érezte pedig a lelkiületiben, hogy allessz a nagy székel éposz, s hogy ezzel megmutatná ő a beste velágnak, s hogy hogy kell, s hogy a székel poézis milyen legjobb ezen a velágon.” Érvelése ezért nemcsak Isten és egyén, de Isten és közösség kapcsolatán is alapszik: „s hogy bizonyítsd bé, szereted te még a székel, adj mán egy csepp időt, verses regényemet befejezmem”.

Imájukra a válasz álom formájában érkezik.

[Jaromir] „Hajnal felé azt álmodta, hogy elrejtőzött a Clementinum könyvtár egyik hajójában. Egy fekete szemüveges könyvtáros megkérdezte: Mit keres? Hladik azt felelte: Istent keresem. A könyvtáros azt mondta: Isten a Clementinum négyszázezer kötet közt van, az egyik kötet egyik lapjának egyik betűjében. Szüleim és szüleim szülei is keresték már ezt a betűt; én belevakultam a keresésébe. Levette a szemüvegét, és Hladik látta, hogy a szeme halott. Belépett egy olvasó, visszaadott egy atlaszt. Ez az atlasz használhatatlan, mondta és átadta Hladiknak. Ő találmára felütötte. Szédelegve nézte India térképét. Hirtelen határozott mozdulattal rábökött az egyik parányi betűre. Ekkor egy hangot hallott: A munkádhoz szükséges idő engedélyeztetett. Ekkor Hladik felébredt.”

A könyvtár jelképesen az emberiség felhalmozott szellemi örökségét foglalja magába, a könyv önmagában többnyire „a bölcsesség és az isteni titkok szimbóluma, melyeknek kinyilvánított, ill. ki nem nyilvánított volta-ra utal a kinyitott vagy a becsukott könyv”.⁹ Jaromir álmában Isten mégsem egy „szent könyvben” rejtőzik, hanem egy atlaszban (mely elméletileg a földrajzi „teljességet” térképezi fel), mivel „ez” az Isten mindenütt jelen van, teren és időn kívül létezik. (Talán épp ez az oka az isteni válasz személytelen, már-már hivatalos „hangnemének”.) Hogy Jaromir épp India térképénél üti fel az atlaszt, voltaképpen egy burkolt előrevetítése annak az alkotásmódnak, amelyet Isten lehetővé tesz számára: a hindu Védák tudóihoz hasonlóan Jaromir maga lesz a „könyv”, mely művét őrzi.¹⁰

Ladik Jeromos álma látszólag az előbbi szövegrészt pontról pontra követő humoros átírat:

>>>> folytatás a 11. oldalról

„Aztán elaludt Jeromos. Csuda egy álma vót meginn, aztat álmodta, hogy bément a Főtéren a Múzeumba, a Zsuzsi-babákhoz. Nezegette a sok szép babát, s a szötteket, s eccer csak hezzalépett egy furcsa vénőr. Jeromos mindjár látta, hogy nem helybéli, met okosak vótak a szemei erőssen; világítottak, de szelíden, s pislogott. Meg es kérdezte Jeromost, s azonnal, s hogy mit kajtat. Jeromos mondta, a zurat keresi. Ejszen aszondta a vén: A zúr a Zsuzsi-babák feje bőriben vóna, a háromszázhuszonkét Zsuzsi-baba kéccázhatva nőtmilljónéccáztizenháromezerőccázhatvannyóc hajaszála közül a zegyiknek a gyükeriben. Kajtatta a nagyapám, s vak lett vót. Kajtatta a zapám, az es elvesztette a szeme világát, s én es, de szinte. A franc keresi tovább. És elment. Eppeg akkor császkált elfelé Mária néni, a takarítónő es, s hátt mind rángatott egy Zsuzsi-babát, s aszondta, hogy így meg úgy, s hogy ő eztet most teszi szemébe, met a moly hezzaevett. Jeromos elszedte, s megkergette. S hogy egyedül maradt, csak nezte cseppet, majd nagy bátran kitepte a zegyik hajaszálát. S hátt ott vót a zúr a gyükerben, Jeromos ugyan nem látta, de hallott egy hangot, mind mondta: *Na jó van, ecsém, s béfejezheted!* Met így beszél a zúristen a székellyel, mint egy komával.”

Elsőként az álom „anakronisztikus” volta tűnik fel: a kézdivásárhelyi Céh-történeti Múzeum „majd csak” 1972 tavaszán nyílik meg az egykori Városi Tanácsház épületében. Azonban egyrészt Orbán János Dénes már a novella kezdetén egy olyan (mitikus?) szövegvilágot teremt, amelyben a különböző idősíkok szándékoltan keverednek („Ezerkilencáztizennyőc egyik szép, csillagösvenyes éccakáján, Kézdin, a Fekete Vince udvartér [!] egy elég gübü tisztaszobájában (...)), másrészt álombeli funkciója szerint a múzeum a könyvtár megfelelője. Csak hogy míg a könyvtár az emberiség összegyűjtött szellemi értékeinek egy részét foglalja magába, a múzeum a székelly tárgyi kultúra lenyomatát őrizi. A közösséget, melyhez Jeromos erőteljesen kapcsolódik, jelenetős mértékben ez az anyagi kultúra határoolja be: a népviseletbe öltöztetett Zsuzsi-babák jelképesen Erdély „atlaszát” képviselik.¹¹ Isten válasza a közösség istenképét tükrözi.

Sütő-Egeressy Zsuzsa: 1982-ben született Temesváron. Jelenleg a BBTE IV. éves hallgatója.

Az alkotásmód, melyet a csoda Jaromir és Jeromos számára lehetővé tesz, összefügg az egyéni, illetve a közösségi szemlélettel. Jaromir körül a fizikai világ megáll, s ő maga is mozdulatlanságba dermed. Drámáját gondolatban kell befejeznie, „más

dokumentum nem állt rendelkezésére, csak a saját emlékezőtehetsége.” Jaromirnak mindez tökéletesen megfelel, hiszen „nem az utókor számára dolgozott, nem is Isten számára, akinek irodalmi ízlését kevésbé ismerte. Aprólékosan, mozdulatlanul, titokban, a maga láthatatlan és hatalmas labirintusát építette az időben.” Jeromos ellenben közösségi jellegű alkotást akar létrehozni, melynek valamilyen formában fenn kell maradnia, s a „vulgarizált” csoda ezt elméletileg lehetővé is teszi számára: „Elévette szépen a lábujjából a téntaceruzát meg a zirkáját, s ott, s így, csóré ülepivel a büh karó felett, a levegőben, kétódalta a két cigánnyal, elkezdte befejezni.”

Mivel azonban ezek a szövegek „az időn kívül” teljesedtek ki, nem maradhatnak fenn „az időn belül”: Jaromir Hladik műve szükségszerűen „elpusztul” szerzőjével együtt, Ladik Jeromos székelly eposzának pedig szinte sorsszerűen nyoma vész. Betöltötték-e hát a művek a nekik szánt funkciót? Hladik sikeresen bizonyít ön maga számára, de Jeromos „époszának” közösségi jellegét a szöveg eltűnése lehetetlenné teszi. A megoldást az újraírás jelentené („a temonda szerint valaki cirkálná újra a mívet”), azaz az „átíratban” ismét feltűnik az átírás, mint téma.

Az „átírat” végsősoron a paródiánál többnek bizonyul; amint azt Fried István is leszögezi (ellenpontozva a bevezetésben már idézett véleményét): „a nyelvi humor ugyanakkor kitágítja az eredeti elbeszélés lehetőségeit, mert visszautalva és az utalásrendszerbe más művek regiszterét is bevonva többretegűvé, többjelentésűvé teszi, a nyelvi paródia és a hangsúlyozott lokalitás iga-

zolja Borgesnek az egyetlen Könyvbe íródásról-belépésről hirdetett axiómáját.”¹²

Jegyzetek

- ¹ Fried, 2000, 92. Tanulmányában a szerző Orbán János Dénes *Vajda Albert csütörtököt mond* című prózakötetével foglalkozik mind az egyes írásokat, mind pedig a kötetben belüli összefüggéseket taglalva.
- ² U.o.
- ³ Durand, *Les structures anthropologiques de l'imaginaire* (A képzelet antropológiai struktúrái), 1977.
- ⁴ Hoppál, 1997, 131.
- ⁵ Az alvás és halál képzetének összekapcsolódása nyilvánvaló például a görög mitológiában, ahol Thanatosz az Éjszakának és a Káosznak a gyermeke, s Hüpnosznak, az Álomnak a testvére, de számos mesében is, pl. Csipkerózsika.
- ⁶ Hoppál, 1997, 135.
- ⁷ I.m. 36.
- ⁸ I.m. 136.
- ⁹ Hoppál, 1997, 127.
- ¹⁰ A Védákat, a hindu vallás szent szövegeit, melyeket egyúttal a legrégebbi indiai irodalmi művekként tartanak számon, a szájhagyomány éltette, úgyhogy a „könyv” ez esetben maga a szöveg tudója, az ember volt. (Hoppál, 1997, 127.)
- ¹¹ A Céh-történeti Múzeum különleges gyűjteményét képezik a zömében magyar népviseletbe öltöztetett Zsuzsi és Andris babák, amelyek Erdély és Csángóföld tájegységeinek népviseletét mutatják be.
- ¹² Fried, 2000, 92.

Bibliográfia

- Borges, Jorge Luis: *A titokban végbe ment csoda. Novellák*. Kriterion, Bukarest, 1978, 70-76.
- Orbán János Dénes: *Vajda Albert csütörtököt mond*. Erdélyi Híradó – Előretolt Helyőrség, Kolozsvár, 2000, 19-27.
- Durand, Gilbert: *Structurile antropologice ale imaginarului*. Introducere în arhetipologia generală. București, Univers, 1977.
- Fried István: *O. J. D., X. Y. B., J. L. B. és a többiek*. Tiszatáj, 2000 november, 88-104.
- Hoppál Mihály – Jankovics Marcell – Nagy András – Szemadám György: *Jelképtár*. Helikon Kiadó, 1997.

LÁSZLÓFFY CSABA

KARCOLATAI

Agykontroll

Az implantátum tulajdonképpen a hipnózis utáni szuggesztió, amelyet a kísérleti alany tudatalattijába juttatnak. Egy közel mikroszkopikus nagyságú elektronikus megfigyelő eszköz gyűjti és adja tovább a kódolt audio- és színes videojeleket... A hipnoamnezia: időleges emlékezetvesztés a poszthipnotikus szuggesztió következtében. Az alvájárási állapot abnormalis: a kísérleti alany tud sétálni, futni. A manipulált tudat „ügynök”. (A NSA csúcstechnológiája)

A nő után iramodott, aki már-már gögös méltósággal tolta maga előtt a mozgássérült férfit. Utolérte őket. Egyelőre a megfigyelésnél tartott; még nem tudta, mit fog tenni. Csak annyit tudott („most már érzem”), hogy különleges képességgel rendelkezik („ruházott fel az Ég”).

Az idős férfi kifejezéstelen arccal nézett maga elé. Ez őt sértette. („Engem akar sérteni!”) Nem állt messze attól, hogy felbőszítse magát. („De hátha csak aggodalmaskodó az ábrázata.”) A rokantság különben valamilyen komplexust szokott kiváltani az emberekből. („Lehet, hogy kutya baja. Csak teszi magát. Hogy érdekesebbé válhasson. Vagy mert kém!”)

A megfigyelőt a kilátás úgyszólván hidegen hagyta. A terebélyes platánok meg gesztenyefák, a vadaskert pereme, és amit a lehajló ágak lombjai eltakartak. Mindez a távolban jól kivehető szárazföldhöz tartozott. Az elképzelt béke szigetéhez. Az ő valódi (hajdani) világa még messzibbnek tűnt. Pláne, amióta nem emlékezett gyermekkori barátainak a nevére. Volt amire fognia: a nagy mértékben fogyasztott koffein ízével keveredett vodkára s kubai rumra. Valahányszor félálomból fölriadva láthatatlan alakokkal viaskodott, az volt az érzése, hogy valamilyen kényszer hatására cselekszik. („Egyáltalán: mit keresek itt?”) Valahol olvasta, hogy a mesterségesen okozott paranoia fokozásában az öngerjesztés is szerepet játszhat, és pánikot idézhet elő. Megpróbált hát nem gondolni pillanatnyi helyzetére, már csak amiatt is, mivel az alkohol – csupán az utóbbi hónapokban szokott rá – jócskán megnövelte ingerelhetőségét. A bárban esténként minden megerőltetés nélkül feltörő szarkazmusa, csípős megjegyzései az alkalmi társaságban cinikus magatartásról árulkodtak; jöllehet ő maga csodálkozott az eddigi énjéből hiányzó személyiségtől-tengésen; azon viszont már kevésbé, hogy bizarr képzettársításai mintha mindinkább egybecsengtek volna az újabb kor meglazult moráljával.

A sötétségben – a folyosón, a lakosztályában, vagy akár a szabadban – utóbb óriási pókok árnyékára lett figyelmes. Ha nem is nevezte nevén – depressziónak! – a „gyermeket”; szégyellt és letagadott árvaházi éveit jutottak eszébe, s a kiváló eredményeket elért maturandust is gyak-

ran megkísértő önbizalomhiány, amely a legkülönbözőbb szituációkban kétségtelesen hozzájárult társadalmi elszigetelődéséhez, s a nemi tévelygések buktatóin át növelte sejtjeiben a tehetetlenségi érzést.

Az idős férfival eddig soha sehol nem találkozott; mégis, ha csak egy pillanatra is elfordult a tolószékben ülő személytől, tudta róla, hogy a gyanú bélyegét hordozza az arcán.

„Az emocionális összeomlás előtt a célszemély megtalálja a kijelölt célpontot!” (Ezt vajon ő honnan tudja, ki sugallja neki?!) Hát azt, hogy: „Nem szabad megtagadnom az engedelmisséget a Megváltó Istennel!”...

Ilyenkor szinte pánikba esik. Fél önmagától, s a külvilág nyugalmától, szépségétől, nehogy valami bizalmatlanságot alakítson ki az akaratát bensőjéből vezérlő hanggal szemben. Egyre ritkább ez az izgatott állapot, midőn az empirikus, már ismert és rég lesajnált világnak (a realitásnak) még esélye volna felülkerekedni a spirituális világ fontos és halaszthatatlan céljait követő meggyőződésen. Ám hogyha már túltette magát a sekélyes léteken e válságos percein, valamilyen fémesen szilárd (persze, ki nem mondott) büszkeség tölti el, hogy titkolt, „démoni ösztönzésére” (nem a lelkének, hanem) a tudatalattijának, könnyen megéri, hogy nemsokára bűnözőként „tisztelhetik” majd.

A tolószékben ülő férfi fekete kordbársony zakót viselt, és minden áldott nap más-más színű csokornyakkendőt. Hosszú, szikár koponyáján, melynek körvonalát mintha El Greco ecsetje szakította volna ki a környező világ édeskés fénysugár-gomolyagából, a lilás foltokat gyér, őszülő pihék takarták. A megfigyelő szeme várta, hogy a korát meghazudtoló aggastyán magába roskadjon, feje előre bukjon. Ehelyett azonban a férfi mereven tartotta fejét, mondhatni: előkelően.

A tolokocsit kezelő nő külsejére nézve jellegtelen volt. Öltözképe örege, élénk színek kizárva. A feszes, száraz arcbőr ráncainak élessége az elfojtottság érzését sugallta, vagy valamilyen soha senkinek be nem vallott fájdalmat. Az ilyen asszony lelkébe s főképp szándékába húszévi házasság után sem lehet belátni. Az idegekre rá-rávilanó szürke tekintetben több volt a megvetés, mint a közöny.

Nevetés helyett elvéve egy-egy ideges, fojtott kuncogást hallatott, valahányszor a férfi, akinek mozgásképtelensége visszafogta szenvedélyét, jobb karját magasba emelve fejezte ki nemtetszését, vagy akaratos ajkára harapott. Talán ily módon próbálta emlékeztetni hites vagy csupán fogadott társát elveszített férfiúi hatalmára. S egyben a komplexusa miatt eltékozolt, eljátszott szellemi fölényre.

A nő sok cigarettát szívott; a tolószékben ülő férfi nagy, legyező tenyerével bosszusan háritotta el magától a füstöt s vele együtt a káros, rossz szokást.

A tegnap esti váratlan élmény már-már kockára tette a megfigyelő tudatalattijába betáplált megbízatást. A földszinten nyaraló idős pár lakosztálya előtt haladt el éppen; a nyitva hagyott ajtón át zenefutamokra lett figyelmes. A

férfi érdes, rekedt hangon énekelt, a nő zongorán kísérte. A férfi többször is elvétette, olyannyira, hogy a bariton és a kíséret összezavarodott. Nevettek, majd újakezdték. Nem adták fel könnyen, míg sikerült tisztán előadniuk a dalt. Valamilyen romantikus lied lehetett; foszlányai megrekedtek a fák sötét koronái alatt.

Ma délutánra a szél pirosra festette az ég alját. A férfi a tolószékben szemmel láthatóan még verejtékezett, de mosolyogva vette birtokába újra a kilátást.

A megfigyelő bal mutatóujján nyomást érzett. „Klasszikus” hite régóta elpárolgott; a heréiben a bizsergés a férfiaság hiányáról, tán erőtlenségről vallott. Az ujjbegyén a nyomás erősödött, s a nyaki vénák izomgörcsétől morbid gondolata támadt. „Mint akit torkon ragadott a Sátán!”

Nem mert a karójára nézni. Vagy inkább, mint újabban annyi mindenről, erről is megfeledkezett. A tolószékben ülő férfi volt számára most maga a kilátás, miként ha egy szakadék szélén... A nő egy percre magára hagyta; valami eszébe jutott (a férfi nagyokat tüszentett), talán egy zsebkendőért ment vissza a házba.

Megindult a tolószék mögött. Az idős férfi elmélázva bámult a magasba; majd átmeneti birodalma felé, amelytől beláthatatlan mélység választotta el. A magány varázsló ereje, a felhőtlen őszi ég.

A tudatalatti agyműködés képes meghallani azt is, amit a tudatos agy nem vesz figyelembe. A megfigyelő ment, mint az alvájáró, s midőn elérte a szék támláját, tolni kezdte maga előtt. A kényszernek – a belső hangnak – engedelmeskedve cselekedett. Mint aki személyes viszonyt tart fenn a magassággal. A gyötörő gondolatokat követő elernyedésnek, lelki (vagy inkább szellemi) zsibbadásnak köszönhetően hajlamos volt elhinni, hogy személyes kapcsolatban áll a feltámadt Jézus Krisztussal. Időleges emlékezetvesztése után kimerültsége alig érzékelté már, hogy a távolból érkező szuggesztiók parancsá váltak benne. Ezúttal nem érzett különösebb lelki zavart, vagy frusztráltságot; önbecsülésének fokozatos csökkenése nem váltott ki belőle semmilyen tiltakozást amiatt, hogy ő, akit kollégái valamikor lángésznek csúfoltak, most gépiesen cselekszik. Csak magómlése nem volt betervezve.

A mélység szélére érve hirtelen megállt. Karja megfeszült: egy erősebb lökés – s a tolószék kerekei gurultak tovább.

Elfordult. Talán, hogy ne hallja a kilátást. Ki lehet(ett) ez az enyhén őszülő, széles pofacsontú, mozgássérült férfi?... Mindegy; a betáplált feladatot végre kell hajtani. Ha megkérdeznék tőle, azt fogja mondani, hogy a tolokocsi magától indult el. Mire észrevette, megpróbálta elérni, de már késő volt. A benne ülő ismeretlen személyről semmilyen információval nem tud szolgálni.

A nő, amikor kijött az épületből, nem látta a tolószékben hagyott férfit.

Az ég, minden valószínűség szerint, a tolószékkel alázuhanó idős ember tágra meredt szemében is sötétké volt.

2004. augusztus 1.

Szánandó, vagy szerencsés figura, te álombeli!

„El kell érnünk!” Futottak a nehéz csomagokkal. Felszálltak az első vagonra; a mozdony még sehol... Amikor a vonat megindult, rögtön észrevette, hogy rossz irányba mennek, nem volt idő leszállni. „Nem érdemes izgulni – mondta a kalauz. – A vészféket meghúzni még úgyse. Potom hat millióba kerülne! Leszállnak D-n, mire a következő vonat visszaindul K-ra, már hajnalodik. Még néhány óra várakozás – vigyorgott a képükbe –, és már is érkezik a másik nemzetközi gyors.”

Mintha meglopták volna őket. Az asszony a sötét, lábszagú fülke sarkában az alvókra sunyított; ő a folyosón állva, a hideg ablaküvegnek nyomta homlokát. Rosszul nézték volna meg otthon az újság-ból kivágott menetrendben? (Utólag kiderült, hogy nyomdahiya volt: 1-es helyett / az a végzetes/ 0 –, amelyik az éjfél utáni gyors indulását jelezte!)

Különben enyhe, derűs éj volt. Csak egy kicsit elcsúszott, s vele együtt a világ dolgai is. No meg az övék.

Kint völgy, dombhát, minden mocsanatlan, sivár. Elhagyott porták, fonnyadt kertek mellett száguldott el a vonat. Megkészt, borzongató tavasz. A nejlére pillantott: a feje búbjaig beburkolózva kushadt. A vonat váratlanul lassított; ekkor szánta el magát, alig tíz valahány kilométer után. Megrázta a nő vállát. „Gyere, leugrunk.” Magára kapta felöltőjét, és vitte a két nehezebbik útításkát a három közül. Az asszony előbb nem értette. (Vagy nagyon is értette.) „Mindig te vagy a különc!”... Volt idő, amikor ő hozzátette: „Egy magánrezdülés is sok mindent megváltoztathat, még ha nem érzékelhető is a nagy időben.”

Szerencsésen földet értek. A csomagok is. A vonat a fékezés után (egy teherszerelvénnyel jött az ellenkező irányból dübörögve) az ő szabálytalanul bitorolt vagonjakkal együtt egyből gyors mozgásba lendült. Az asszony lába reszketett a peronon. Nála utólag szokott hatni az ijedség.

Se váróterem, se taxi, se telefon.

„És most mi következik? Botorkálni fogunk a sötétségben?”

Csendes szemrehányással kérdezte férjétől, nem kihívóan.

„Fázol?” – hajolt közel hozzá; a feltupírozott női hajszálok jólesően csiklandozták meg sörtés képét.

„Nem” – jött a szipogó válasz. – Az előbb kivert a veríték.” S utána még egy zihálás (nem is hang): „Meddig fogunk itt várni?”

A sínek között álltak a nehéz cók-mókkal. A rozzant kerítéseken túl mi lehet? A kóró is vacog. Történhet velük bármi.

„Remélem, nincs kedved mászkálni?”

Nem felelt; csak magában tusakodott: mire helyreáll bennük az egyensúly, talán este lesz megint... Szemügyre vette élete párját – gubancos, durcás egykedvű-

ség, semmi sóvárgás – konstátálta szórakozottan, de ösztönei már egészen másra figyeltek.

Elszántan indult meg, ha jól sejtette, dél-nyugati irányba, maga mögött hagyva a kis állomást. A kiszámíthatatlant elhárító, sietős mozdulatokat választotta ezúttal is. Még tisztán emlékezett a riasztó semmihez érő arcélének téglatömegére robogás közben, és arra, hogy miután az élénk tekintetű román kalauz (mint aki szemmel láthatóan élvezte, hogy pórul jártak) magukra hagyta őket, a hangjuk is elakadt, s alig tudtak lélegezni.

Tisztán érezte, mint hatol be a kigombolt ingnyak alá a nyirkos levegő; heves köhögés fogta el. „Mondtam, hogy kössél nyakkendőt”, szölt rá máskor a felesége; de most hallgatott, lihegve követte. Neki úgy tűnt, hogy ami addig súlyosnak látszott, mintha levált volna róla, és lebegve szállna. S mintha a láthatár is meglazult volna hirtelen, több fény világította meg távoli zöldrozsda csíkját, és a talán csak képzelt, be se szívott párás lég mögött egy akaratlanul kibuggyanó könnycseppben megpillantotta az ismerős világot... Mi lehetett az? Lehet, hogy csak egy levegőgöngyöleg, s benne – nem csupán egyetlen tél után – ki tudja, milyen megfakult titkok.

Az indulás gyönyörű célja volt, ami lendületbe hozta. Az ismert utat kutatta, a régi ház felé vezetőt. Kezdte felismerni a talajt. Ugyanilyen volt az is, amelyik a szülőhelyükhöz tartozott valamikor.

A fénypátszma halvány vonalát követte. Nem merte végiggondolni, hogy kétségekkel küszködő fölismerései hová vezethetnek. Túl szép lenne feloldást nyerni

az évek, évtizedek óta tartó amnézia alól. Csak annyit tudott, hogy jó érzés és szűkséges mielőbb kilábolni a kőszénzagból, a füstös sötétségből. Az asszony is értékelni fogja talán, hogy emberének a percekig tartó pánik dacára sikerült magára találnia, mint már annyiszor. Dupla tokáján elégedetten állapodott meg egy fénysugár, hogy, lám, viszonylag milyen könnyen kijutottak a légszennyeződéses térből. Amint visszatért a fenyegetettség, lepattozott majd arcukról a hosszú, kényszerű hallgatások zománca.

Az asszony merev tekintetét figyelte: mint megkövült villám. Amikor az önbecsüléssel holtpontra jut, a tudatlan tudás áldozata leszel...” Jobb, ha ő is úgy tesz, mint én, s megkísérli elűzni a baljós rémeket, még hogyha titokzatosság nyomja is a lelkét.”

Terméskövek heverték az út porában. Az ő múltja meglehetősen ép most, ahogy a költő mondja: tökéletes kocka lenne, ha nem tört volna le az egyik sarka. A végzet az oka mindennek, amit a húsunkban hordunk!

A magas nagy éj eltűnt, pedig szél se rebben. Valamilyen acélos kékség (mint a cethal szeme) vonzza a tekintetet. „Többet kellett volna szeretni... az ostoba dac helyett. Lehet, hogy vörösré dörzsölt szemekkel felesége is erre gondol. (Persze könnyű utólag okosnak lenni.) Tágra nyílt tekintettel les egy szárnyasuhanásra. Egy sóhajra. Már közel érzi magához a látomást, mely egyből letörli pofacsontjáról a maradék iszonyt. Ádámcsutkáját feszíti valami. Nem szégyell az együgyűek hiszékenységevel derülni, mint aki hiszi, hogy Van Gogh örülete is korrigálható lett volna.

Lusta, nagy lapályon nyugszik már a vándorszem, dombok serkenő zöldje csalogat. Friss lélegzetet vehetsz a juharfánál, s ott messzebb, az álmos tölgyek vastag ágainak bolthajtása alatt végképp eltűnik a késlekedés miatt érzett szorongás.

Agyában a sötét vér lüktetésével lassan kezdett visszatérni a hajdani derengések ígérete. Hátha nem is olyan lehetetlen megízlelni a gyökereket! Elég kívül jutni a fertőzött közegen. Oda, ahol egykor anyja virágot ültetett; ahol ők várták, hogy a búza a cseréptálban kicsírázzon.

A hanyatlás rossz közérzetét semlegesítő régi zamatokra vágyott. „Mint aki a hűvös permet alatt állva azt reméli, hogy megtérhet a sose-volt békés polgári létehez.” S már éppen készült beszívni a forró levegőt, amelynek mélyén a legvalóságosabb gyermekkor szunnyad – „csak úgy bepillantani a nyitva felejtett ablakon s látni benne az elveszettnek hitt falitükröt, mely őrzi még a banális képeket” –, amikor felesége megérintette (megrázta?) a vállát. Felrázta egy másik életből, ahogyan korábban ő tette a fékező gyorsvonatban.

– Ébredj – hajolt párnája fölé a nevető arc –, le ne késsük az indulást!... Máskor horkolás közben is meghallod a mobiltelefon csipogását.

2005. március 30.

>>>>> folytatás a 16. oldalon

Emlékezetkihagyás

Érzelmes noktürn helyett férfias lekem az omlatag romantikából összerakott, primitív, langymeleg éjnek esett áldozatul. Előbb meglepődve, majd gyanakvó pózban álldogáltam házam küszöbén. Az ajtó nem volt kulcsra zárva. Mikor villanyt akartam gyújtani, egy finom kéz gyengédséggel, de ugyanakkor eréllyel lefogta a kezemet. Az ijedtségtől kapálózó karom elérte a koromsötétbe burkolózó kísértetlényt, aki váratlanul női (méghozzá eléggé ismerős) hangon felszisszenve tiltakozott durva, tolakodó mozdulatom ellen.

De hát... kezdtem elborultan, kissé fátyolos hangnemben – a saját otthonomban vagyok. Ha nem tévedek!...

„Nem téved, Józsi – ismerte el, az arroganciának viszonylag mérsékeltébb árnyalatával, az imént hallott női hang. – Rögtön megismertem; csak magának van ilyen széles tenyere.”

Az utca gyér világításban, hiába, ez örök kisváros (!); az ásító kapualjak úgy hatottak rám hazafelé jövet, mint ódon barlangnyílások. A bizonytalanság érezte a saját hajlékomban vett erőt rajtam; csak itt vert ki a hideg verejték. A váratlanul színre lépő szereplő személy mézes-mázás színlelése s a kétes helyzet mindenképp zavart keltő hangszínárnyalatai (pillanatnyilag arra sem emlékeztem, hogy csinos-e egyáltalán); a sötétségből

Közben megkíséreltem feleleveníteni szerény emléktáramat. Úgy tűnt, hogy a napokban láttam utoljára a lányt (nem merném a vendégemnek nevezni), amint a híd karfájára dőlve felnézett rám. Nem a folyóvíz fölé hajolt, most már határozottan emlékszem, hanem velem szemezett. Az is lehet, hogy zavaromban önkéntelenül biccentettem is a fejemmel felé (a fölöslegesen megjátszott udvariasságot soha ki nem állhattam). Az a véletlen találkozás – talán valahol a közelben lakik – még nem ad magyarázatot erre a, főleg a számára kínos, kész helyzetre. Egyáltalán hogyan jött be (nem is egyedül) hozzám?! A kétségtelen tény feljogosít arra, hogy betolakodónak tekintsem...

Vagy esetleg mégis eltévesztettem az ajtót s rossz helyen járok – ezt abból megítélve mondhatnám, hogy ő egészen otthonosan viselkedik, nálam mindenestre természetesebben, fesztelenebbül. (Kivéve, ha a díványon fekvő, állig betakart, s számomra egyelőre láthatatlan (így hát titokzatos) személyről kezdeném faggatni.)

„Nagy láza van” – suttogja aggódó, riadt tekintettel. Várom, hogy megérintse a beteg homlokát, és úgy kapja el a kezét, mint aki forróhoz ért, de ehelyett csak annyit tesz hozzá, hogy: – Orvost kéne hívni.”

„Értem – hebegem; azon veszem magam észre, hogy én is suttogok. – De hát azt se tudom, ki az illető...” (Számomra egyre ellenszenvesebb: vadidegen! – ezt csak magamban teszem hozzá.)

„Jó vicc – kuncog a lány. – Én régóta vonzódom magához – és bizakodó pillantással (én marha! még azt vártam, hogy felzokog) néz rám. – Tudtam, hogy meg fogja érteni, és nem tekinti tolakodásnak... – Pár lépéssel mellettem terem; a duruzsoló, vagy inkább doromboló hang fűtött vallomásként hat: – Nem vagyunk egymásnak idegenek. Siessünk, hátha még nem késő!”

Érzem, hogy formálisan hozzám dörgölődik: „Nem hagyhatom magára, ugye, megérti?”

Belém karol.

„Kiről van szó? Nem értem...” Vitába szeretnék szállni vele; vagy csak magamban tusakodom?... Önkéntelenül is körülnézek a gyertyaláng pislákolásától imbolyogni látszó szobában. A szűk falak mintha valahogy kitárultak volna. Ez tényleg az én otthonom?... Az is lehet, hogy álmodom az egészet. A bútoraim, a festmények a falon, a poros, ronggyá ol-

vasott könyvek meg a tüdőszínű kékításkám belevesztek a megfoghatatlan nagyságú térbe. Ha nem egyenesen a mind több bizonytalansággal telített, minduntalan kétségeket ébresztő időbe.

„Nyugi – vigasztalnám magamat. – Hajts fel egy pohár gint vagy szilvóriumot, és minden komplexusod, ez az egész zavaros helyzet elmúlik! Ne képzeld azt, hogy neked másképp forog a világ!”

Ilyenkor jut eszembe, hogy tulajdonképpen mindig – a suliban, a katonaságnál is – kilógtam a sorból. A családban is ki-fele állt a rudam, ahogy mondani szokás. Apám úgy bánt velem, mint egy történelemkönyvvel: megpróbálta, meglehetősen durván feltépni „felvágatlan lapjaimat”. Anyám lehetőleg igyekezett leplezni minden balfogásomat, és kivédeni minden kritikus pillanatot, ami a többieknek fájdalmat okozott.

Bámultam a lány kétségbeeséstől megnyúlt pofikáját, és elfogott az irigység: nem tudtam másra gondolni, mint arra, hogy azok a könnycseppek nem miattam gördülnek végig dacosan gyönyörű ajakán.

„Hogy került ide egyáltalán – mondtam komoran, a díványon fekvő alak felé sandítva. – Nem is ismerem...”

„Fő, hogy én ismerem. – nem visszavágásnak szánta, hangjából aggodalom csendült ki. – Azért vagyok itt, hogy megkönnyítsem a hátralévő óráit vagy perceit. Az őrzőangyala vagyok! – fújta felém forró leheletét. Megütköztem meztelen karja s a miniszoknyában feszülő két hatalmas combja láttán. Kibomlott, szókített haja aztán végképp a képzelgés súlytalanságával ragadtott volna magával, ha az olcsó rúzzsal pirosra festett ajka nem riasztott volna annyira. Ám a következő percben, hogy, hogy nem, már ott gubbasztottam mellette a dívány végében (a harmadik személy sehol!), és buta képpel hallgattam valóságos vallomását.

„Azért hoztam át ide – suttogta –, mert féltem, nehogy a karjaim közt múljon ki odaát.”

„Mi az, hogy odaát?!”

A kábultól inkább csak hörögtem; forgott velem a szoba. A lány mind hevesebben kapaszkodott belém: „Hát nálam. A legképtelenebb gondolatok kavargtak bennem, amikor a nagy erőlködéstől a fülemből hörgött, éppúgy, mint most. Előbb azt hittem, hogy a túl sok erős italtól van... A teste csak úgy vonaglott fölöttem, alig bírtam megtartani. A szeme előbb kidüledt, aztán merő üveg-gé lett a szép acéltékinete...”

Elöntött a harag (vagy már a kétség volt?): „Még jó, hogy nem haldokoltam!”

Azt hittem, hogy a kiáltásomtól meghunyászkodik; de ő mintha meg sem hallotta volna.

„Látod? Ez az emlékezetkihagyás is... – Már tegezett. – Bizony, előbb-utóbb az lesz a vége, amitől tartottam. Jobb, ha itt nálad esünk túl rajta, nem az én agyamban.”

Megfricskázta lapátfületem, majd vadul az ajkamba harapott; s azzal már hallott is voltam.

2005. április 1.

kiváló s a szemem előtt táncolva azt még feketébbé tevő foltok, és a talán csak képzelt bútorrecsegés, a pattogó apró zajok mintha még sejtettek volna valakit, vagy valami nyomasztót a lány személyének egyelőre láthatatlan körvonalai mögött.

Aki gyertyát gyújtott és készséges igyekezettel kínált a saját asztalom mellett, nem másért, csak, hogy – úgymond – ne háborgassuk „szegényt”!... Ki lehet, holtbiztos nem az anyja vagy az apja?! – villant át agyamon a buta kérdés, ám mihelyt a rogyadozó fotelba zuhantam, kiderült, hogy beteg az illető.

„Ne féljen, nem ragályos – nyugtatott meg a lány szelíd hangcskájával. A gyertya világánál most már egy mosolyt is hozzá képzelhettem a kedves pofikához. (Azért az éj folyamán egy párszor volt alkalmam durcásnak is látni.)

MÁRKUS BARBAROSSA JÁNOS VERSEI

Sancho Panza hidalgo szerenádos levele

jó uram de la Mancha
fohászkodom teérted
nem mennyei parancsra

hiszen te is megélted
telik még pár narancsra
a bárgyúság megéltet

tán válaszodat várom
hetedhétfő határon
kedvem s keddem emígy tel

őszvértedem számaron
szamaritánus hittet
ne mind röhögj de hidd el

mondhatnám szamaritter
lettem bár bot se bánom
a kor a bor se vitt el

nem csicskázok banánon
soromban tercel kvintet
jambormadár s kevésbé

ki nevét ködbe vésné
homokvárának ormán
agárhúson kevés lé

lekváros máz a formán...
látod ilyen a formám
nem semmi ám a formám

mióta útunk szétváltt
mennyi ideje ennek
újabb gúnyám sok szél állt

kevesbé hogy bepergek
még több hogy semmi dolgom
aludva is pecselgek

ha néha áll a verkli
futó korom ne verd ki

füstölt lazac a horgon
örömmöm hogyha morgom

Dulcineám meszelget

falat házat jövőnket
mindenben lakni készül
mindenben hakni mész ül

(magamért nincs esengnem
legfeljebb ellesengnem
legfeljebb csak teérted)

nyaldosgatják a Schengem
habzsolva bús regéket
kiknek ma szerenádok

(madridban csereháton)
fasírttal töltött gomba
az álmod oly goromba

ébrenségemben égek
megégek jaj megégek
előlömön a végek

hol lelhet más utat
kis szélkakas
rihás ki mást kutat

felhoznám apropónak
sok kecske s marhaságunk
vagy mint csihányra hágunk

körmölném naplopómat
ízéljünk hímes széttevést
unom a rimes széptevést

de likam meg ne sértsék
tudhatni hogy ne értsék
gyehennára se vess meg

hát pont oda s epedje
soraim meglepettje
szombatit meggyulevesnek

*

jó uram de la Mancha
folyton bolyong az isten
fügére áll a mancsa

hogy lenne idvezülnünk
ki lép helyünkbe sárba
hát nem kamel de intsen

tolmács kell basszam nincsen
nagy dolog ám a khárma
te meg a nevenincsben

nélküled veszni khárba
hidalgoritmusom sem etikát
se metametikát

hol az igazság máma
pistám István te Isten
kéményre száll a fistem

legyen neved ha lettél
bár átkúrtál haverkám
igencsak elfeledtél

perselybe kéne perkám
én itt a Sancho Panza
gazdátlan büszke kúrva

találjak már a francba
találjak már az Űrba
mert volt s ugyanha lesz-e

nagy igazságot trok
körmölni s orrot cseszve
mindig takony az írrok

post scriptum

jó uram Don Quijote
virtusunk tán kihótt-e
netán tán fogyatékos

itt Aragóniában
mi aragónoké most
agonok laknak táncolók

nyakuk malmokhoz láncolók
nem értenek úri nyelvhez
arcuk se jel se jelmez

csuda egy népek
hajnalban kelnek
mint a pékek

álmodj velük csatát patát
gyanakszom álmodj éber
több mint felük a némbor

lovagjaik lovaglók
azaz hogy voltak egyszer...
maradni már tovaglók

itt nem segít a vegyszer
de hátha mégse kókad
s nagyobbát álmodókat

még hinni tud e népség
most hagylak nyit a pékség
na jönnék hogyha hittok

ha kellenék a Harcba.
S.K. Don Sancho Panza.

Utólagos köszönet a kölcsön lopott szavakért:
Cervantesnek, József Attilának, Szőcs
Gézának, Kovács András Ferencnek, Berényi
Gézának, Szilágyi Domokosnak, Orbán János
Dénesnek, és nagymamámnak, Zsupon Anna
Gizellának.

Kecskerímes

Kis Testamentum

Mennyi étellel van bajom –
– Velem baja –, ez egy dolog.
Indulni kész a kanmajom:
Lassan odaszonettolok.

Hagynom kell vétket, vizeket,
S amíg új hajnal bizeget
Szinbádra bizlak benneteket.
Mert nektek is majd mennetek.

Csasztuska,

majdnem Kölcsesezen

Györgyattilának

Az idő egytől kettőre kóvárog
Kevés a henna manna – télidőcske –
LaFontainolnak nyegle petkovárok
A nemzet állapotja déli nőcske
Tangázik partra tévedtek dicsében
Csóré seggén színvakmerő erényőv
– Bízatok hát a haza nagy csicsében –
Ha más nem is ettől botunk keményőbb

Hungár lóvén-lován pegazus hágat
Jó kis csikót remél dalom, a sárig –
Küldünk tinéktek postán pálmaágot
Meg tulipántot – ekkép petkovárik –
Vagy léghajós e-mailben lesz ki csállja
Szép üzenet a jóanyánk megörvend
Nyalóka jön puding se kell kebabra
Nem kismagyar kinek a lelke babra

Millénium fényében alélva
Pemzlis tücskek ott túl senkiségben
Konzerválódunk seje szénmisékben
Paradicsomból újraépül Déva

Kecsap kecses folyása légy te rendem
Engedd magam Kajánba heverednem
Még egy kicsit – miszerint módija –
Miseria. Misericordia.

FODOR SÁNDOR

Olvasónapló VI.

Telitalálat!

„... játszani is engeddd
szép, komoly fiadat!”

(József Attila: Levegőt!)

Orbán János Dénest tizenegynéhány évvel ezelőtt valahol ott tudtam, oda soroltam a többi tehetséges fiatal költő és prózaíró közé. Aztán egy alkalommal találkoztunk a Helikon szerkesztőségében, ahol éppen a friss lapszámban megjelent novelláját olvasta, látható élvezettel. Már nem tudom: én kértem-e el tőle a lapot, vagy ő adta ide nekem, olvasnám el én is írását. Nos, a novella kitűnő volt! Ettől kezdve igencsak nyomon követtem a fiatal költő-prózaíró útját, akit Kertész Imre – amikor Herder-díjjal tüntették ki (még a Nobel-díj előtt) –, mint tehetséges fiatalelvet, Herder-ösztöndíjra javasolt, amit OJD meg is kapott. Még egy „találkozás”: Minekutána 2001-ben, mint a legidősebb, megkaptam a József Attila-díjat (amit valljuk be: inkább fiataloknak osztogatnak), rá egy évre, legfiatalabbként Orbán János Dénes kapta meg – mindnyájunk nagy örömeire.

Egy szó mint száz: tulajdonképpen az első novellája óta, amit olvastam, nyomon követtem ennek a rendkívüli tehetségű fiatal költőnek-prózaírónak és esszéistának az útját. Legtöbbször különleges élvezettel olvasom írásait, ám bevallom, olykor bosszankodom is egyik-másik írása, (bök)verse olvasán. Nem az a baj, hogy valamelyikkel nem értek egyet a köztünk lévő igencsak tiszteletre méltó nemzedéki különbség miatt, hisz mindenképpen érzem írásaiban a lüktető tehetséget. Mondom, nem ez bosszant néhanapján. Inkább az, ha néha, például utolsóelötti, az Irodalmi Jelen kiadásában „kötetlen írások” műfaji megjelöléssel megjelent Teakönyvében, ragyogó, tiszteletreméltón szókimondó, okos kisesszéi, sziporkázó rövid, prózai írásai és remek versei mellett – néha mintha (a hátam mögött) félre is kacsintana a szerző: Jól átvertem az öreget. Nos, engem nem annyira a kacsintás ténye zavar, mint inkább az, hogy a hátam mögött teszi. Vagy pusztán képzelődnek? Hiszen kortársairól írt esszéi-kisesszéi, könyvismertetései ragyogóak. Olyannyira, hogy olykor irigyen el is töprengök: Vajon bennünket, (hazai) öregeket, nála idősebbeket miért kímél? Talán már ki is rekesztett az irodalomból? Lehet, hogy igen. De az is lehet, kíméletből tesz úgy, mintha nem is léteznénk, világért se akar szókimondásával megbántani. Nos, ehhez is mindenképpen joga van. De talán nekem is jogom van ahhoz, hogy sajnálkozzak, látva, hogy ez a ragyogóan tehetséges (és Istennek hála, nem egyedüli a berkeinkben!) fiatal pályatárs nem létezőnek tekint bennünket, idősebbeket – holott Saint-Exupéryn is becsületesen elveri a port. De nem is ez a tulajdonképeni bajom Orbán János Dénessel, mint

inkább az, hogy remek írásai-versei között olykor bökverseket is találok, amelyeket úgy játékból, gondúzóknak írt – és másnap elfelejtett eldobni, bár nincs kizárva az se, hogy tévedek. A magam részéről azért ismerek az ilyen írásaira, kivált verseire ilyenekként, mert annak idején a Napsugár szerkesztőségében Lászlóffy Alival és Kányádival mi is írtunk bökverseket, egymást is ki-kifigurázó „szesszeneteket”, nem is keveset. Ám bármennyire kitűnőnek véltük is egyik-másik ilyen „alkotásunkat” – eszünkbe se jutott közölni, egyáltalán átadni valamelyik irodalmi lap szerkesztőjének. (Igaz, akkoriban nem is nagyon közölhetek volna ezekből, ha nem egyébert, a cenzúra miá!) Vagy csak én hiszem így? Lászlóffy Ali mindenképpen összeszedte valamennyit. Irdatlan írtárában megvannak, hacsak a negyedszázad során szét nem rágták az egerek. Nos, amikor OJD-nél ilyeneket olvastam, csak akkor ráncoltam össze a homlokomat, ha általam fölöslegesnek vélt obszcén kifejezésekbe botlottam, amilyeneket – legalábbis a velem való társalgásban – sohasem használt. De végül – gondoltam – hadd játsszék. Akkor is, ha nem rajongok különösen egyik-másik „játékaért”. Még mindig jobb így, mint ha cenzúráztatni kezdené magát. Az viszont egyre inkább aggasztott, hogy (aránylag) régóta nem olvastam friss írását, mígnem megajándékozott egy (külsőre) remek kiállítású meséskönyvvel. A Médium és az Erdélyi Híradó által pazar köntösben kiadott, Csillag István által remekül illusztrált „ördögregény”-nyel, a Búbocskával. A könyv kiállítása bizonyos alapötletek tekintetében hasonlít a Csipike legutóbbi, a pécsi Alaalexandra Kiadónál megjelent változatához, bár – tartok tőle – ha lehetséges, még annál is ötletesebb. A regény egyébként huszonöt fejezetből („szarvazat”-ból) áll, valamint a rendkívül szellemes, mintegy öt könyvoldalnnyi „parajegyzetek”-ből. A stíluskövetkezetesség aztán a tartalomjegyzéket is „Szarvalom”-nak mondja.

A szellemesen és gazdagon illusztrált könyv azonban akkor lepott meg igazán, amikor olvasni kezdtem, majd (nem tudván letenni) végigolvastam. Mert azt már szinte az első „szarvazat” után tapasztaltam, hogy engem a szerző, az illusztrátor és a kiadó alaposan „átvert”. Átéjtett, amikor a könyvre pillantva azt hittem, hogy ez egy remek, modern meséskönyvféle, mégpedig a legjobb fajtából: abból, amit a Gorkijtól származó mondás szerint nemcsak a gyermek, a felnőtt is szívesen olvas. Csak hát a szocreál belénk táplálta csömör után – Gorkijt ugye nemigen emlegetjük, ami nagy kár.

Nos, döbbenet tapasztaltam, miközben érdeklődéssel faltam a könyvet, hogy Orbán János Dénes „ördögregénye” – a „Búbocska” – nem a gyermekolvasóhoz szól. Tartok tőle, bár nem szívesen nyilatkozom utánam következő nemzedékek nevében (előttem járókéban sem), hogy a gyermek meg se értené. Pontosabban: a Búbocskának nincs gyermekhez szóló külön mondanivalója. Annál többet nyújt viszont a rangos, jó humorral,

nyelvi fantáziával megírt szövegre szomjas felnőtt olvasónak. Annak, aki tud elvonatkoztatni, aki nem holmi (bugyuta) ateista propagandának tekinti ezt a végtelenül szellemes, pazárnál pazarabb ötletekben bővelkedő könyvet. Amelyet – minden bizonnyal – sok szülő megvesz majd gyermekének-gyermekeinek, hogy aztán annál nagyobb élvezettel olvasa (a maga örömeire), zsenge korú utódjának pedig félretegye, majd érettségi utánra.

Ne tessék elvárni tőlem, hogy részletesen kitérjek, egyáltalán utaljak a könyv tartalmára, sorra véve fejezeteit, a „szarvazatokat”.

Nem teszem, hiszen óhatatlanul lelőném ezzel a könyv humorát. Pusztán fel kívánom hívni a tisztelt olvasó figyelmét a könyvre, és figyelmeztetem is egyben: Ha netán kisgyermekét nem érdekelné Búbocska – az „ördögpalánta” – sorsa, próbáljon majd beleolvasni: előbb csak lapozzon, nézegesse az illusztrációkat, aztán kezdje el olvasni a szöveget is. Ha előlről kezd, annál jobb, ha a közepénél, akkor úgymint visszalapoz az elejére. Minekutána pedig elkezdte olvasni, már úgyse lesz hajlandó letenni a szellemes, bőséges humorral megírt könyvet.

Úgy egyébként be kell vallanom: már olvastam jó néhány remek humorérzékkel megírt könyvet, amelyeket a gyermekeknek írtak ugyan, de amelyeket a felnőttek is szívesen olvasnak. Ilyen – hogy csak a magunk kicsi portáján maradjak – Bajor Andor Egy bátor egér viszontagságai, Hervay Gizella Kobak-könyve, Veress Zoltán verses történetei Tóbiás és Kelemenről, valamint Irgum Burgum Benedekről. Talán nem tekintik különösen feltűnő szerénységeknek, ha elhencegek azzal, mennyire boldog voltam, amikor a Csipike megjelenése után megtudtam, hogy az egyetemi hallgatók kedvenc olvasmányává vált. Nos, a felsorolt könyveket – és még sokat – kifejezetten a gyermekeknek írták, de Istennek hála a felnőtt is szívesen olvasta-olvasa. Orbán János Dénes Búbocskája viszont az első „álruhás” könyvem. Az első olyan könyv, amelyik úgy tesz, mintha a gyermekeknek íródott volna, mintha nekik szólna – miközben azt hiszem, a szerző egyenest a felnőtt olvasót célozta meg vele. Azt a felnőtt olvasót, aki szívesen fedezi fel magában a nagyra nőtt gyermeket, és ezt nem szégyelli.

Lehet: Ahhoz, hogy gyermek és felnőtt egyaránt szívesen olvassa (más-mást találva benne, ami megragadja) – olyan fokú emberi érettség szükségeltetik, amelyet csak hosszú évek adhatnak meg az írónak. (Bár se Veress Zoltán, se Hervay Gizella nem volt idősebb a Búbocska szerzőjénél, amikor remek, maradandó gyermekkönyveit megírta. Inkább az a meggyőződése, tehát, hogy a Búbocska szerzője ezúttal ismét játszott. Remekekből, színvonalasabban, mint eddig bármikor. És ezzel tökéletesen egy húron pendült a kötet illusztrátora, Csillag István is: beállt a „körbe” – játszani Orbán János Dénessel (és a gyermeket magában ismét felfedező, érett olvasóval). Így született meg ez a kitűnő könyv.

KÓDEX –

A neoabszolutizmus sötétjében

[Gyulay Lajos] A magyarországi politikai életnek ugyancsak aktív résztvevője, számos közéleti embernek (Széchenyi, Deák Ferenc, Eötvös József stb.) pedig ismerőse vagy barátja volt, a reformkorszakban nagyon gyakran járt és hosszú időt töltött Pesten, Budán és Pozsonyban. A román vezetők közül ismerte Andrei Șaguna román görögkeleti (ortodox) püspököt, közelebbi kapcsolatot tartott Ioan Lemény görög katolikus püspökkel. Mindketten megfordultak házában is. Lemény püspök egy, a román kenézségekről készült munkát is kölcsönzött neki, amit Gyulay elolvasott, s megjegyzi róla, hogy az „igen korszerű és diplomata készült munka” (39. k. 188.). Mintha megsejtette volna a 48-as nemzetiségi konfliktusokat, tisztában volt a román kérdés jelentőségével, amint hogy a szász vezetőrétegek magyarellenességét is felismerte (19. k. 220; 39. k. 188.).

1848 sorsdöntő eseményei marosnémeti kastélyában találják, és Gyulay álmai beteljesülését üdvözlő a márciusi forradalmat követő változásokban. Március 15-ét évek múltán is sorsdöntő ünnepként emlegeti. Az unió és a jobbagyfelszabadítás kimondása után Hunyad vármegye követeként vett részt a pesti népképviselői országgyűlésen. Erdélyben maradt hozzátartozói sok viszontagságon mentek keresztül.

Gyulay 48-as tevékenysége mindenestre példa arra, hogy nem szabad a „teóriát” és a „gyakorlati politikát” szétválasztani. Hűségesen kitart a szabadságharcos erők oldalán, vergődik remény és kétség között a világosi fegyverletételig, mint azt részletesen látni fogjuk.

Naplója címében is jelzett reménykedése (*Fortuna*) azonban 1849 után szertefoszlott, s Gyulaynak is menekülnie kellett. Az országra az önkényuralom felhője borult, naplóírónk osztozott a nemzet sorsában. A patrióták, az értelmiség színe-java a számkivetést választotta, vagy börtönbe került, a többiek belső emigrációba vonultak. Gyulay fél évig bujdosott, testvérénél, Nagypalán hűződött meg, majd 1850 januárjában jelentkezett Pesten az osztrák hatalom urainál. Hadbíróskodás elé állították, de rövidesen amnesztiával szabadult. Hányatott életét és mély lelki válságát mutatja, hogy felhagy szenvedélyes foglalkozásával, az évig nem vezet naplót, 1849. június 22-től 1850. augusztus 5-ig.

Amikor újból körülnéz, és kezébe veszi a tollat, szomorúan szemléli az elnyomás súlyát és eszközeit. Elkeseredetten értesül a kivégzésekről (a kivégzettek között nem egy barátja volt), feljegyzi Maderspach Károlyné szégyenletes megvesszőtetését, a néphez vetett hite ad neki erőt a túlélésre, a reménykedésre. Olyan forradalmárok műveiből olvas, mint Proudhon és Lamartine, a mieink közül Görgeyről, Kossuthról és Bemről ír, akiket visszavár a nép. Azzal vigasztalódik Proudhonnal, hogy „küszöbén állunk egy nagy világforradalomnak” (52. k. 28.). Utána meg gyászkeretbe foglalva leírja: „Augusztus 13-dika világosi fegyver letételének évnapija.” (52. k. 63.) Olvasmányokba menekül a szomorú valóság elől, annál inkább, mert egymás után jelennek meg Kemény Zsigmond, Klapka György, Fejér György, Zsedényi Ede, Anton Schütte könyvei a magyar forradalomról és szabadságharcról, s emlékeit idézik, állandóan felbolygatják lelki világát. Vívódik 1848–1849 kérdése felett, s gyöttri a gondolat, hogy Görgey áruló volt-e vagy sem. Miközben feljegyzi, hogy „a pesti nép oly kegyelettel viseltetik a Kossuth házhöz, hogy az öreg asszonyt, Lajosnak anyját – mindennel kitartják”. (52. k. 169–170.)

Gondolatai ott borongnak Magyarország múltja, jelene és jövője felett, amikor a bukásra, elnyomásra és pusztulásra esik tekintete, vagy a szláv és román mozgalmakra, a magyarokra szórt rágalmakra. Láthatta a *divide et impera* elvének alkalmazását a Habsburg Birodalomban. Ezzel kapcsolatban jegyezte be naplójába: „Pap Sigmond egy oláh hírlapra kére vagy kapott engedelmet, a programot közölve, annak egyik pontja az, hogy igyekezni fog a nemzetiségek kibékítésén. Felelet arra az volt: »Dieser Punkt kann ausbleiben.« (53. k. 12.) Sokat foglalkozik az erdélyi 48 történéseivel, a nemzetiségek közötti harccal. Pálffy János és Berzenczey László szerint felelősség terhele Erdély pusztulásáért, fájjalja Drágos tragédiáját és Hatvani hadjáratát, de hamisnak minősíti az 1848–1849-ben elszenvedett román veszteségek osztrák és román becsléseit (53. k. 44., 66.; 65. k. 82.).

Gyulay Lajos naplói – sajtó alá rendezte Csetri Elek és Miskolczy Ambrus (Budapest, 2003.)

—INDEX

ZENE – KÖLTŐI VILÁG 6. Vonzás és szépség

Minden, ami szép, vonzó is egyben. A szépség titka éppen magnetizmusában rejlik. De hogy mi a szép, az minden pillanatban, minden ember esetében más és más formát ölthet magára. A szép a legváltozóknabb dolog életünkben. Mégis hiszünk a szépség mindent elborító és mindent elvarázsoló erejében. Mozart sokat idézett, híres szavai szerint is: „... a zenének a legborzalmasabb helyzetben sem szabad a fület sértenie, hanem mindig élvezetesnek kell maradnia, tehát mindig muzsikának kell lennie...” Az összes művészetek közül a zene a legérzékenyebb a szépségre. Ez éppen absztrakt jellegéből következik, hiszen ha már nem tud értelmes, elmezhető szavakat mondani nekünk, és nem tud a formák nyelvén hozzánk „szólni”, akkor csak egy dologban kapaszkodhatik meg: a SZÉPSÉGBEN. A zene lenyűgöző ereje az, amit egyszerűen úgy szoktunk kifejezni, hogy: „Ó, milyen gyönyörű” Ez a felkiáltás – amivel minden zenerajongás indul! – sohasem a zene ÉRTÉKÉRE, hanem a ZENE SZÉPSÉGÉRE utal. Ismét Mozartot idézhetjük: „Mindent szeretnék, ami jó és valódi és szép.” De Mozarttal le is zárul ez a szépségrajongás, Beethoven már az igazságot keresi a zenében. A romantika ismét visszamenekül a szépséghez, de az álmittas gyönyörhöz fordul: kilép a valóságból, a földöntúli, megfoghatatlan SZÉPSÉGET keresi. A 20. századi zene józan akar lenni, mindenáron tárgyiagos és mindentől független is. A szépségtől is elidegenedik, inkább a rútnban találja meg önmagát. A csúnyság „szépsége” lép a SZÉP helyébe. Mozart még legszebb műveként emlegeti fűvőszongora kvintettjét, a 20. századi zeneszerző már alig ejt ki a száján ilyen „értékelést”. A költői szépség helyébe a technika szépsége lép, a zenei nyelv megújításának érdekessége. Szép zene helyett ÉRDEKES zenék jelennek meg. Csupa olyan szépségelem jelenik meg a 20. századi művészetben, amely csak áttételesen ragadja meg a SZÉPSÉG eredeti lényegét. (A szépség meghalt, már csak emléke szép?)

Ezek már mind az értelem közvetítésével ható „szépségek”. És amíg a modern komolyzene ezen a furcsa színpadon járja makacs táncát, a többi zenei területen megkezdődött a koz-

metikázott, mesterséges szépségek áradata a nemes értelembe vett könnyűzenétől (musical) a napi slágerekig. A hangvisszadás szédületes fejlődése révén szépségcsodákat állítanak elő. Mindenáron vonzást akarnak gyakorolni az előállítók a nagyközönségre. Mert ezen a területen óriási fogyasztói közeg várja a mindennapi, újabb szépséganyagot: bódító zenét kér, a bódulat napi drogadagjaként. Ez a „szépség” érték nélkül hat. Az egyetlen „érték” a mindent előntő mennyiség: minden sarkból, utcán, üzletekben, étkezőhelyeken, vonaton SZÓL ez a zeneáradat. Tulajdonképpen már nem is a szépség utáni vágy élteti ezt a „ZAJ-LEVEGŐT”, hanem az a tehetetlenségi erő, amely eluralkodik rajta. Itt már vonzásról sem lehet beszélni, inkább a *vonzás reklámozásáról*.

Van-e még értelme szépség utáni vágyról beszélni? Van-e még értelme MOZARTOT behozni ebbe a mai világba?

A feleletet a hangversenyélet, a lemezek sokasága adja meg: soha az elmúlt évszázadok során nem volt ilyen *szomjas* az emberiség a szépségre és a szeretetre, mint MA. Minden elfelelt mű, még a másodrendűek is előkerülnek rendre az elmúlt korok zenéjéből. Ez a fantasztikus SZÉPSÉG-NOSZTALGIA igazából csak a zenében nyilatkozik meg mindent elsöprő erővel. – Bár a régi korok nagy festményeinek gyűjteményes kiállításai is ezeket vonzanak a múzeumokba világszerte.

A szép az, ami (érdek nélkül) tetszik – szokták mondogni. Szép az, ami vonzó, megnyerő, lenyűgöző – állítják mások. A Szép nem is létezik – lázadónak a mindent-tagadók. Mi a szép? Minden korban, mindenki tudja, de szabályba nem foglalja: NINCS RÁ SZABÁLY. De van a szépségben egy valami, ami „megfogható”, és az a VONZÁS túlsúlya a TASZÍTÁSSAL szemben. A könnyűzene milliókat vonz: kell hogy legyen benne szépség is. A komolyzene csak nagyon kevés embernek vonzó: kell legyen benne valami, ami taszító hatást fejt ki, vagyis nem szép. A komolyzenében már nem is a szépséget kell keresni, hanem A VONZÁS MÁGNESES EREJÉT; ne csak mi alkotók szeressük zenénket, hanem a közönségünk is rajongjon érte.

TERÉNYI EDE

Júniusi évfordulók

- 1 – 380 éve halt meg Honoré d'Urfé francia író
35 éve halt meg Neagu Rădulescu román író
- 2 – 30 éve halt meg Scarlat Calimachi román publicista
35 éve halt meg Kemal Orhan török író
- 3 – 80 éve halt meg Camille Flammarion francia tudós
210 éve halt meg Kármán József magyar író
370 éve született Philippe Quinault francia író
35 éve halt meg Giuseppe Ungaretti olasz költő
- 4 – 130 éve halt meg Eduard Mörike német költő
- 5 – 80 éve halt meg Pierre Louys francia író
- 6 – 170 éve született Adolf Heyduk cseh író
130 éve született Thomas Mann német író
- 7 – 35 éve halt meg Edward Morgan Forster angol író
- 8 – 135 éve halt meg Charles Dickens angol író
130 éve született Ernst Enno észt költő
- 9 – 230 éve született Georg Friedrich Grotefend német tudós
- 10 – 100 éve született Frantisek Hecko szlovák költő
- 11 – 80 éve született William Styron amerikai író
- 12 – 300 éve született César de Saussure svájci író
440 éve halt meg Adrien de Turnèbe francia filológus
- 13 – 35 éve halt meg Németh Imre magyar író
140 éve született William Butler Yeats ír költő
- 14 – 130 éve született Ion Dragoslav román író
- 15 – 90 éve halt meg Barabás Ábel magyar irodalomtörténész
130 éve született Drasche-Lázár Alfréd magyar író
300 éve halt meg Kitamura Kigin japán költő
85 éve született Marosi Péter romániai magyar kritikus
- 16 – 80 éve született Anatol E. Baconsky román költő
170 éve született Neagoe Nicoleanu román költő
35 éve halt meg Elsa Triolet francia író
- 17 – 170 éve halt meg Izabela Czartoryska lengyel író
120 éve született Karin Ek svéd költő
70 éve halt meg Kovács Dezső romániai magyar író
- 18 – 90 éve halt meg Baksay Sándor magyar író
70 éve halt meg Csü Csiu-paj kínai író
- 19 – 235 éve halt meg Diego Torres-Villaroel spanyol író
- 20 – 130 éve született Constant Cantili román író
80 éve született Csávossy György romániai magyar író
185 éve született Czákó Zsigmond magyar drámaíró
135 éve halt meg Jules Goncourt francia író
390 éve született Salvator Rosa olasz író
- 21 – 90 éve született Silvian Josifescu román kritikus
35 éve halt meg Lev Abramovics Kasszil orosz író
70 éve született Françoise Sagan francia író
100 éve született Jean-Paul Sartre francia író
- 22 – 60 éve halt meg Dzsambul Dzsabajev kazah költő
80 éve született Ion Oarcăsu román kritikus
- 23 – 90 éve halt meg Bedőházy János magyar író
35 éve halt meg Fekete István magyar író
- 24 – 135 éve született Alphonsus de Guimaraens brazil költő
130 éve született Forrest Reid ír író
- 25 – 100 éve született Petrusz Brovka belorusz költő
- 26 – 110 éve született Robert Graves angol író
- 27 – 35 éve halt meg Pierre Mac Orlan francia író
220 éve halt meg Samuel Mather amerikai író
- 28 – 140 éve született Otto Julius Bierbaum német író
50 éve halt meg Török Sophie magyar költő
- 29 – 130 éve született Kiril Hrisztov bolgár költő
110 éve született Victor Ion Popa román író
- 30 – 520 éve született Veronica Gamba olasz költő
320 éve született John Gay angol költő
80 éve halt meg Márki Sándor magyar történész

Könyv és írója

VÍZSZINTES

1. Az író neve. 13. Beszédhiba. 14. Bútordarab. 15. Somogyi település lakója. 16. Monori ..., színésznő. 18. Kaluga folyója. 19. Előtagként: hegy, hegység. 20. Fertőző betegség. 22. Csak félig! 23. Lécszélek! 24. Csüngő. 25. Mint, németül. 27. ...ista: bosszúálló politikát folytató. 29. Eső állás. 31. Pénz használati díja. 32. Háborgat. 34. Egyesület. 35. Torontáli település. 38. Páratlan nonóda! 40. Érett gabonát betakarít. 41. Feltéve. 42. ..., -ve. 44. Mohamedán szerzetes. 46. Zab, angolul. 47. Szappanmárka. 49. Semmi, németül. 50. Lent levő. 51. Csónak mozgása a vízen. 53. Pléd.

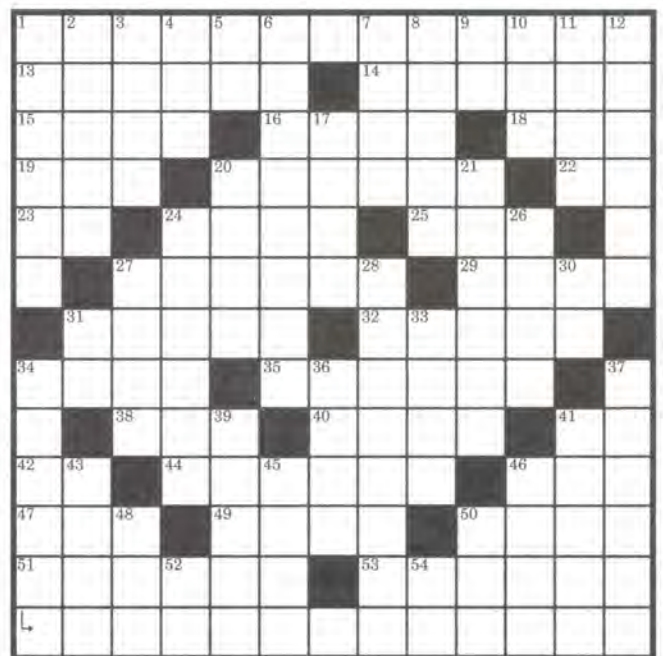
FÜGGŐLEGES

1. Mérlegelő. 2. Maszk. 3. Ruhakészítő mester. 4. Római szá-

mok, összegük: 101. 5. Loire-szorkasz! 6. Eszegető. 7. Amerikai egyetem. 8. Növénykezdemény. 9. Kígyóhang. 10. Lamartine verse. 11. Gyalogos katona. 12. Farsangi szereplő. 17. Mikszáth neje. 20. Kvarc. 21. Ledob. 24. Tisztségétől önként megválk. 26. Ágazat. 27. Eső, angolul. 28. Az ő szempontjából. 30. Sodrás. 31. Kinn a szélein! 33. Spanyol író (Leopoldo). 34. A könyv címe. 36. Rózsa jelzője lehet. 37. Negatív töltésű elemi részecske. 39. Kis súlyt mér. 41. Sportoló biztatása. 43. Amiatt (népies). 45. Lusta. 46. Skandináv férfinév. 48. Bronzdarabok! 50. Régi úrmérték. 52. Csendes gésa! 54. Ezüst vegyjele.

BOTH LÁSZLÓ

A Helikon 9. számában közölt *Mindenkinek szól* című rejtvény megfejtése: *Legyen sok barátod és kevés bizalmasod.*

TÁMOGATÓINK:

Romániai Írók Szövetsége

Illyés Közalapítvány

Nemzeti Kulturális Alapprogram

Pro Professione Alapítvány

Magyar Kultúra Alapítvány

Communitas Alapítvány

Főszerkesztő: SZILÁGYI ISTVÁN

Főszerkesztő-helyettes: KIRÁLY LÁSZLÓ

Feladós titkár: SIGMOND ISTVÁN

Főmunkatárs:

LÁSZLÓFFY ALADÁR

SZŐCS ISTVÁN

Szerkesztőség:

K. JAKAB ANTAL: értékezés

MÓZES ATTILA: próza

KARACSONYI ZSOLT: A Nagy Kilometrik

NAGY MÁRIA: olvasószerkesztő

RÁKOSSY TIBOR: műszaki szerkesztő

Számtárgeses tördelés: NAGY MÁRIA, nyomtatja a Miskolczi Kis Miklós református sajtóközpont, felelős vezető: TONK ISTVÁN

A szerkesztőség címe: 400146 Cluj-Napoca, str. Iaşilor 14. Postafiók (címűta postala): 245, telefon: (004) 0264 532 309, fax: (004) 0264 431 577, villámposta: helikon@from.ro

A HELIKON alapítványt támogatással jelenik meg - kiadja a ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE ISSN 1220-6288